

Børn i pluralisme

Syv artikler til forældre – og andre voksne – der skal inspirere og hjælpe børn og unge til at leve i et sekulært-pluralistisk samfund

Kurt Christensen, Merete Holm Dalsgaard, Niels Jørn Fogh, Andreas Østerlund Nielsen, Marianne Holst Nielsen og Carsten Hjorth Pedersen

Udgivet af projekt *Børn i pluralisme* 2018

BØRN I
PLURALISME

Indhold

Forord	3
Andreas Østerlund Nielsen: <i>Vores børn lever i en pluralistisk verden – hvori består udfordringen?</i>	5
Marianne Holst Nielsen: <i>Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?</i>	11
Niels Jørn Fogh: <i>Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie</i>	19
Merete Holm Dalsgaard: <i>Forankring og dialog</i>	25
Kurt Christensen: <i>Apologetik i børnehøjde</i>	31
Carsten Hjorth Pedersen: <i>Hvad og hvordan svare på børns spørgsmål til den kristne tro?</i>	35
Carsten Hjorth Pedersen: <i>Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"</i>	41
Øvrige materialer og arrangementer.....	49

Det er tilladt at mangfoldiggøre denne artikelsamling eller de enkelte artikler.

Forord

Projektet *Børn i pluralisme* handler om, hvordan kristne fællesskaber kan hjælpe forældre til at støtte og inspirere deres børn (0-18 år) til at leve i et sekulært-pluralistisk samfund i dynamikken mellem forankring og dialog. Vi tror, det adresserer en vigtig og påtrængende problemstilling for mange kristne forældre.

Vores mål er at give forældre tro på og lyst til at gøre hjemmet og familien til en ramme om dannelse af en sund, kristen identitet hos barnet, hvormed barnet frimodigt kan deltage og bidrage i den pluralistiske og sekulære hverdag, som det indgår i.

Følgende syv artikler er et af de konkrete resultater af denne satsning. Med disse artikler vil vi give forældre og andre opdragere hjælp og inspiration. Derfor er der artikler af både principiel og praktisk karakter. Artiklerne er også af forskellig sværhedsgrad, så der er lidt for enhver smag!

Alle artikler er forsynet med refleksionsspørgsmål, så man alene eller sammen med andre kan få tænkt over og talt om disse vigtige sager.

Den første artikel - *Vores børn lever i en pluralistisk verden - hvori består udfordringen?* – giver en grundlæggende indføring i problemstillingen samt nogle bud på, hvad det bør gøre ved os.

Den anden artikel - *Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?* – går dybere ind i, hvordan børn formes af de fællesskaber, fx familien og menigheden, som de er en del af.

Den tredje artikel - *Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie* – sætter fokus på, hvordan menighed

og familie kan spille sammen for at udruste børn til livet i et pluralistisk/sekulært samfund.

Den fjerde artikel - *Forankring og dialog* – behandler den basale udfordring, at børn både skal udrustes til forankring i den kristne tro og til dialog med andre mennesker.

Den femte artikel - *Apologetik i børnehøjde* – drejer sig om forsvaret for den kristne tro i forhold til børn. Og hvilke vilkår en sådan apologetik (trosforsvar) er underlagt.

Den sjette artikel - *Hvad og hvordan svare på børns spørgsmål til den kristne tro?* – følger op på den femte, idet den tager nogle konkrete spørgsmål op og ser på, hvordan og hvad vi kan svare på dem.

Den syvende artikel – *Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"* – konkluderer på nogle interessante data fra en spørgeskemaundersøgelse blandt 118 18-årige fra kirkelige hjem.

Artiklerne kan læse i vilkårlig rækkefølge, og ingen af dem forudsætter kendskab til de øvrige.

Artiklerne foreligger her i samlet udgave; men de findes også enkeltvis, på kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme

God læselyst med en eller flere af artiklerne. Men først og fremmest: God arbejdslyst og Guds velsignelse med at lade dem blive til praksis over for de børn og unge, du og dit kristne fællesskab har ansvar for.

Øvrige materialer og arrangementer i projekt *Børn i pluralisme*: Se side 49.

Med venlig hilsen

Projektgruppen for *Børn i pluralisme*:

Merete Holm Dalsgaard, konsulent Børne- og UngdomsOase

Lars B. Larsen, landsleder Luthersk Missions Børn og Unge

Steen Møller Laursen, landsleder Danmarks Folkekirkelige Søndagsskoler

Andreas Østerlund Nielsen, teologisk konsulent Helsen

Carsten Hjorth Pedersen, daglig leder Kristent Pædagogisk Institut

Vores børn lever i en pluralistisk verden – hvori består udfordringen?

Pluralisme er ikke et synspunkt, børnene kan være enige eller uenige i. Det er det vand, de svømmer i.

// AF TEOLOGISK KONSULENT, ANDREAS ØSTERLUND NIELSEN, ÅRHUS

Som forældre vil vi gerne give vores børn en god start i livet og give dem noget godt med hjemmefra, som de kan bidrage med i deres hverdag og fremtid. Vi er som forældre børnenes primære referenceramme og forbilleder; men vi er ikke alene om at forme og påvirke vores børn. Heldigvis kan man sige, for så får de mere end det, som vi kan give dem.

Det er ikke desto mindre vigtigt, at vi forstår og forholder os til forholdet mellem de forskellige sammenhænge, som børnene indgår i og formes af: Hjemmet sammen med vi forældre, det kristne fællesskab sammen med andre børn og voksne, skolen og fritiden sammen med pædagoger, lærere og kammerater og den digitale verden sammen med alle og enhver.

Et sekulært-pluralistisk samfund

Vi lever i dagens Danmark i et pluralistisk samfund, hvor en række forskellige religiøse og ikke-religiøse livssyn og virkelighedsopfattelser eksisterer side om side. Den kristne kulturarv sætter fortsat et tydeligt præg på samfundet; men samtidig er der en udbredt, sekulær opfattelse af, at Gud og religion bør være uvedkommende for offentlige anliggender.

Vi kan derfor betegne vores samfund og kultur som 'sekulært-pluralistisk'. Børn fra hjem, hvor den kristne tro

bliver tillagt en afgørende betydning og sandhedsværdi (herefter kaldet praktiserende kristne), indgår derfor i sammenhænge i og uden for hjemmet med forskellige og til dels modsigende værdier, livssyn og virkelighedsopfattelser.

Udfordringen for praktiserende kristne forældre er derfor: Hvordan kan vi som forældre hjælpe vores børn med at leve i tro i deres sekulært-pluralistiske hverdag?

Det er en udfordring, som vi skal tage op som vores tids særlige vanskelighed og mulighed. Der kan være behov for at beskytte børnene, særligt når de er mindre, for at bevare dem i troen; men først og fremmest skal vi hjælpe børnene ved at skabe rammer for, at de dannes til at kunne indgå aktivt og konstruktivt med deres tro i hverdagen.

Fire spørgsmål

Udfordringen rejser mindst fire spørgsmål:

1. Hvad ønsker og håber vi for vores børn?
2. Hvordan skal vi forstå den tid og virkelighed, børnene lever i?
3. Hvordan er forholdet mellem de forskellige sammenhænge, som børnene indgår og dannes i?
4. Hvordan kan vi som forældre hjælpe vores børn med at leve i tro i deres hverdag?

I denne artikel vil jeg komme med en række betragtninger og overvejelser over hvert af disse fire spørgsmål. Artiklen afspejler de grundantagelser, som ligger bag projektet *Børn i pluralisme*, men synspunkterne står for min egen regning.

Målet for artiklen er at give dig som læser en fornemmelse af en måde at opfatte og forstå de udfordringer, vi står med som praktiserende kristne forældre til børn, der vokser op i et sekulært-pluralistisk samfund.

Hvad ønsker og håber vi for vores børn?

Som praktiserende kristne forældre ønsker og håber vi som de fleste, at vores børn må være sunde og raske, have gode relationer, trives og klare sig godt. Vigtigere er det dog for os, at de må forblive Guds børn altid og leve deres liv i tro på Gud.

Nogle af os vil gerne distancere os fra vores egen opvækst. Så kan det fx være et afgørende anliggende, at børnenes kristne tro på Gud skal være selvvalgt og ikke være bestemt af, at de tilhører en særlig gruppe eller tradition, eller at de har en bestemt moral. Mange af os ønsker givetvis, at børnenes tro skal være personlig og vigtig for dem, og at den ikke skal være defineret ved et modsætningsforhold til ”de andre”. Håbet handler også om, at børnene, når de vokser op, ikke skal være drevet af fornøjelse og forbrug, men basere deres liv på kristne værdier og sætte sig meningsfulde mål.

Det er vigtigt, at vi får talt med hinanden som forældre, og også gerne med andre, om, hvad det er, vi håber og ønsker for vores børn. Den samtale må naturligvis foregå i lyset af evangeliet, af Bibelen, og af, hvad Gud vil og gør med verden og med os. Det som med ét udtryk bliver kaldt ’Guds mission’. Måske kan disse synspunkter være til inspiration for jeres samtale:

Kristentro kan og skal ikke ”bevares” i isolation fra samfund og omverden. Kristentro er nemlig i sin kerne at blive rettet udad af Guds kærlighed og tilgivelse. Gud er kærlighed og vil, at vi skal ligne ham. Det er noget, Gud gør, når vi møder og er sammen med andre – troende og ikke-troende.

Guds mission er altomfattende, derfor er det også vores opgave som kristne at bidrage til vores samfund

og kulturer. Det gælder også børn fra kristne hjem. De kan være med til at gøre deres skole eller sportsklub etc. til et bedre sted for alle ved frimodigt at leve i tro disse steder. De kan også, svarende til deres alder, modenhed og situationen, sætte ord på deres tro på og erfaringer med Gud.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvad ønsker og håber I for jeres børn?
- Hvordan hænger det sammen med det, som Gud vil og gør i verden?

Hvordan skal vi forstå den tid og virkelighed, børnene lever i?

Det synes hævet over enhver diskussion, at vores danske samfund er kendetegnet af en voksende pluralisme. For de fleste børn er andre livsstydinge, værdier og livsstile end de kristne ikke bare overbevisninger eller holdninger, man kan drøfte og være enige eller uenige i. De er mennesker af kød og blod, som de holder af og forholder sig til: Venner og deres familier, voksne autoriteter i skole og SFO, forbilleder fra sport, musik og medier. Pluralisme er ikke et synspunkt, børnene kan være enige eller uenige i. Det er det vand, de svømmer i.

Pluraliteten kan opleves som fundamental med rodløshed og svækkelse af identitet og retningsans til følge. En pluralistisk kultur med vægt på mangfoldighed og tolerance kan imidlertid også få os til at lytte mere til hinanden og respektere hinandens standpunkter, også en kristen tro og overbevisning. Vores tid skaber altså nye muligheder for at være synligt til stede med sin kristne tro.

Det er imidlertid også vigtigt at anerkende, at Danmark fortsat er kendetegnet ved og mange steder gennemsynet af sin kristne kulturarv. Kristendommen har historisk sat sit præg på vores samfund, vores kultur, vores fælles værdier og identitet, og gør det fortsat.

Det danske samfund er ikke desto mindre præget af en

offentlig sekularisme; altså den opfattelse, at Gud og religion bør være ”sagen uvedkommende”. Der er en generel opfattelse af, at det offentlige rum – både politisk, videnskabeligt og kulturelt – ideelt set bør være sekulært.

Mange mener tilsyneladende, at samfundet på den måde kan være neutralt over for religion, som de opfatter som et privat anliggende. Det udelukker dog ikke, at der inden for rimelighedens grænser kan tages hensyn til denne private tro fx med hensyn til påklædning og spisevaner.

Danmark er altså ikke sekulært forstået på den måde, at religion ikke findes eller er tilladt her, men sekulært i den forstand, at der råder et ideal om, at de fælles, offentlige forhold skal ordnes og håndteres på et sekulært fundament. Det gør sig også gældende i børnehaver og skoler.

En betragtelig del af børnenes liv udspiller sig i den digitale verden: På de sociale medier i stadig selvsceneari, på nettet med adgang til alverdens informationer, i konstant kommunikation med venner og uvenner. Det indebærer en selvpromovering med tilhørende ofte ubarmhertig bedømmelse fra andre og efterfølgende kritisk selvrefleksion. Den digitale verden er hyperkompleks med flydende grænser mellem godt og skidt, tilladt og forbudt, sandt og falskt. Det stiller store krav til børnene og til, hvordan vi som voksne skal hjælpe dem.

Vi kan beskrive den virkelighed, vi lever i, med udtrykkene Guds Rige og verden. ’Verden’ skal her forstås, som det bliver brugt særligt i Johannesevangeliet: Skabt god og elsket af Gud, men i oprør mod Gud. Det er det, som er fortegnet for og kendetegner vi menneskers liv med hinanden uden for kirkens og det kristne fællesskabs sammenhæng.

I kirken og det kristne samliv er Gudsrigets virkelighed derimod fortegn og kendetegn. Det betyder ikke, at uden for det kristne fællesliv er alt ondt, eller at inden for er alt godt. Men det er forskellige ”samfund” med forskelligt udgangspunkt og forskellige mål.

Samtidig har vi et solidt bibelsk grundlag for at holde fast i alt det, som er fælles for alle mennesker. Gud har skabt alle mennesker med en fornuft, hvormed vi kan

udforske og anvende skaberværket. Gud har vist os noget af sin herlighed gennem skaberværket og vores iboende fornemmelse for dets skønhed. Gud har lagt en længsel efter ham og en fornemmelse for det gode i ethvert menneske.

Alt dette er beskadiget som følge af syndefaldet og derfor begrænset og utilstrækkeligt, men dog stadig til stede hos både kristne og ikke-kristne. Det danner udgangspunkt for vores fælles liv med hinanden i samfundet, på arbejdspladsen og i skolen.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan er jeres barns/børns hverdags-virkelighed? Kan I genkende beskrivelsen ovenfor af pluralisme og sekularisme?
- Hvordan er jeres barns/børns liv i den digitale verden?

Hvordan er forholdet mellem hjemmet og barnets øvrige dannelsesrum?

Indtil børnene når en vis alder, er de uden sammenligning mere præget af deres forældre end af noget andet. Hjemmet er barnets vigtigste dannelsesrum, hvor forældrene definerer virkeligheden for barnet. Barnets virkelighed er altså (forhåbentlig) defineret i en tryk sammenhæng af mennesker, som elsker det. Praktiserende kristne forældres fornemste opgave er at være de redskaber, Gud bruger til at gøre Guds Rige til barnets virkelighed og livsmulighed.

Samtidig formes og dannes børnene af de øvrige sammenhænge, som barnet indgår i uden for hjemmet. Kristne fællesskaber, som for eksempel i kirke og børneklub, er vigtige dannelsesrum, som støtter den kristne dannelse i hjemmet. Skole, venneflokk og sociale medier er også sekundære, men betydningsfulde dannelsesrum. Her kan børnene få meget godt med sig; men de møder også meget, som ikke blot er anderledes end, men som strider mod, forældrenes og hjemmets tro og værdier.

Nogle børn oplever dette som ret uproblematisk, fordi

de med et sundt selvværd forholder sig selvstændigt på grundlag af det, de har med sig hjemmefra. For andre kan det være svært og konfliktfyldt. For nogle medfører det en tiltagende formning efter andre værdier og overbevisninger end forældrenes.

Spørgsmålet er, for hvor mange og i hvilken udstrækning samtidens tolerance-regime og relativistiske dyrkelse af mangfoldighed gør forældrenes og hjemmets overbevisninger mindre givne og betydningsbærende.

Troskristne forældres bekymring er traditionelt gået på, hvad børnene 'påvirkes' af. Påvirkning forstås her negativt, og bekymringen afføder let et ønske om at kunne begrænse den negative påvirkning. Mulighederne for at hindre negativ påvirkning er dog begrænsede, ikke mindst i vores informationsamfund.

Udtrykket 'påvirkning' kan dog også bruges positivt om dette at øve indflydelse på andre. Udtrykket giver associationer til konkrete ting, som barnet oplever, hører, ser eller læser, som øver indflydelse på barnets adfærd, holdninger og opfattelser.

Udfordringen for børn fra praktiserende kristne hjem er imidlertid ikke primært, at de skal forholde sig til holdninger, der bliver sat ord på. Udfordringen er i langt højere grad, hvordan de kan indgå med integritet – som sig selv med deres tro – i en sekulær-pluralistisk kultur med alt det, der udtalt tages for givet dér.

Det stiller i højere grad krav til barnets identitet og karakter end til dets viden og velopdragenhed. Derfor må vi tænke og tale om barnets dannelse og om hjemmet som et dannelsesrum. På den måde retter vi fokus mod den varige formning eller dannelse af barnets hele identitet og karakter.

Denne dannelse sker ikke primært gennem belæring og instrukser, men i højere grad som en følgevirkning af hjemmets kultur med de kristne sandheder og værdier og normer, som udtalt tages for givet her.

Hjemmet er imidlertid ikke en isoleret ø. Hjemmet befinder sig i samme sekulært-pluralistiske samfund, som barnet gør i sin hverdag uden for hjemmet.

Derfor er hjemmet også i sig selv en ramme for mødet mellem Guds rige og 'verden', og mellem den kristne

tro og andre livstydninger. I det praktiserende kristne hjem sker dette møde imidlertid ikke på pluralitetens eller sekularitetens præmisser, men på Gudsrigets og den kristne tros præmisser.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan fungerer jeres hjem som et dannelsesrum for barnet/børnene? Svarer det til det, som I ønsker og håber for jeres børn?
- Hvordan oplever I, at jeres børn formes og dannes positivt og negativt af de øvrige dannelsesrum, som de indgår i?

Hvordan kan vi som forældre hjælpe vores børn med at leve i tro?

Vi kan ikke beskytte børnene til at opnå det, vi håber for dem. Men vi kan stræbe efter at give dem en tæt tilknytning til kirken og det kristne fællesskab og en stærk identitet og et sundt selvværd, der er funderet i, at de er Guds børn og elskede af Gud uafhængigt af, hvor dygtige eller smukke de er, eller hvad de kan præstere, og hvor mange 'likes' de får.

Den offentlige folkeskoles dannelsesmål er at danne børnene til demokratisk sindede medborgere i Danmark. Den praktiserende kristne familie og det kristne fællesskabs (herunder kristne friskoler) dannelsesmål er, at børnene dannes til tros-sindede borgere i Guds rige. Disse to borgerskaber harmonerer stadig på mange punkter; men de står også på flere og flere områder i et spændingsforhold til hinanden.

Derfor er det vigtigt, at vi bruger kræfter på at gøre os bevidste om, hvordan vi gør vores hjem og kristne fællesskaber til trygge dannelsesrum. Tryk betyder ikke isoleret eller upåvirket. Det betyder derimod, at her kan evangelium og samtid, kristen tro og sekulær pluralisme møde hinanden på Gudsrigets og troens præmisser og under nådens og kærlighedens fortegn.

I familien kan vi opbygge en kultur for sammen at

tage livtag med, hvad Gud gør og vil, og med de muligheder og udfordringer, som familiens medlemmer står med i deres øvrige dannelsesrum, i børnehaven, skolen og på arbejdet. Det skal være en tryk ramme, som er båret af kærlighed, hvor der er plads til at give udtryk for tvivl og uenighed. En sådan kultur i hjemmet vil forme børnene til og opøve dem i at indgå aktivt med deres kristne tro i deres hverdag.

Noget af det mest bekræftende for et barns oplevelse af sin gudgivne identitet er givetvis at få lov at bidrage som den, barnet er, og med det, som barnet kan. Vi kan opmuntre vores børn til at bidrage med det, de er, og med

den tro, som de bærer med sig hjemmefra, i deres sekulært-pluralistiske hverdag. Vi kan hjælpe dem til at få øje på, hvordan de faktisk allerede gør det. Det gør vi ikke mindst ved selv at gå foran som gode forbilleder.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan indgår jeres børn med deres kristne tro i deres forskellige hverdagssammenhænge?
- Hvad føler I jer udfordret til at gøre eller at gøre anderledes for at hjælpe jeres børn?

Denne artikel er en ud af syv, som er skrevet for projektet *Børn i pluralisme*. De øvrige seks er:

- Marianne Holst Nielsen: *Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?*
- Niels Jørn Fogh: *Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie*
- Merete Holm Dalsgaard: *Forankring og dialog*
- Kurt Christensen: *Apologetik i børnehøjde*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Hvad og hvordan svare på børns spørgsmål til den kristne tro?*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"*

Alle syv artikler findes på www.kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme

Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?

Om betydningen af omsorg, tilknytning og påvirkning med respekt – også når det drejer sig om tro.

// AF CAND. PÆD. I PÆDAGOGISK PSYKOLOGI, MARIANNE HOLST NIELSEN, AARHUS

Denne artikel reflekterer over, hvordan vores børn formes som mennesker med en tro. Artiklen er primært skrevet til forældre, der ønsker inspiration til deres opgave som forældre, men den kan også læses af andre, der har med børn og unge at gøre gennem opdragelse, pædagogisk praksis, undervisning eller forkyndelse.

Artiklen beskriver indledningsvis betydningen af omsorg og tilknytning i familien, dernæst hvordan opdragelse kan forstås som påvirkning med respekt, og hvordan barnets udvikling gensidigt påvirkes af de forskellige relationer og systemer, det indgår i. Til slut er der et uddrag af interviews med to unge, der fortæller, hvordan de oplever, at deres selvstændige tro er formet igennem deres opvækst og af fællesskaber med jævnaldrende.

En nations redning...

Det er sagt om den russisk-amerikanske professor i psykologi, Urie Bronfenbrenner, der en overgang var rådgiver for den amerikanske regering, at han kendte Amerika og vidste, at nationens redning afhang af såkaldt stærke familier¹. Jeg tror, der ligger en stor sandhed i, at stærke familier er en kolossal ressource for en nation, fordi familien har så afgørende betydning for det enkelte menneske. Familien er for de fleste af os det første vigtige fællesskab, vi indgår i. Opvækstfamilien former os og

sætter aftryk i vores liv – på kort sigt og på lang sigt. Det gælder også, hvad troen angår.

Omsorg

I den pædagogiske og psykologiske litteratur omtales forældre ofte som barnets omsorgspersoner. Ordet omsorg har rod i den danske vending 'at kymre' eller 'kere sig om' og henviser til en relation, hvor den ene part er afhængig af den anden. Dette er i tråd med det engelske ord 'care' og det tyske 'sorgen'². Omsorg kan forstås som *"en særlig relation mellem mennesker, der er kendetegnet ved, at det ene menneske retter sin opmærksomhed mod det andet menneske og handler på en sådan måde, som det andet menneske har brug for, og som tjener det andet menneskes velbefindende"*³.

Alvorlig mangel på omsorg kalder vi omsorgssvigt. Omsorgssvigt bliver defineret på forskellige måder, fx som en *"tilstand, hvor en person, der er afhængig af andre personer, ikke får den omsorg og hjælp, som denne har brug for"*⁴ eller som *"utilstrækkelig stimulering, utilstrækkelig eller manglende kærlighed og involvering, utilstrækkelig ernæring, utilstrækkeligt tøj, dårlig personlig hygiejne, manglende pleje af barnet, usikre forhold i hjemmet, manglende opsyn og omfattende fravær fra daginstitution eller skole"*⁵. Omsorgssvigt har store konsekvenser for barnets

udvikling og videre liv. Den norske forsker, Kari Killén, udtrykker det på denne måde: "Vi bærer alle barndommen med os – den varer i generationer."⁶

I relationen mellem forældre og barn skal omsorg forstås bredt som det at møde barnets basale behov. Som forældre fortolker vi barnets behov og handler på baggrund af denne fortolkning. Forældres respons på barnets udspil lærer i en tidlig alder barnet, hvilken betydning dets initiativer tillægges. Dette fine samspil med vores opvækstfamilie har afgørende betydning i vores videre liv⁷. Blev vi mødt med interesse og opmærksomhed, blev vores udspil tillagt betydning, oplevede vi varme eller det modsatte? Omsorgens kvalitet er således på godt og ondt med til at forme barnet.

Omsorg er optimalt set at møde barnets forskellige behov på en relevant og afstemt måde. Oplever barnet, at det bliver mødt af tilgængelige voksne, opmuntring, trøst, passende udfordringer og stimulation, har det gode betingelser for at trives og udvikle sig.

Den danske psykolog og ph.d. Dorte Toudal Viftrup (DTV) beskriver, hvordan børn, på samme måde som de udvikler sig fysisk, psykisk og socialt, også udvikler sig trosmæssigt. Hun understreger, at det ikke er alle børn, der udvikler en religiøs tro; men alle børn udvikler et meningssystem, og for en del børn vil der til dette system være knyttet et gudsbillede og en religiøs tro. Barnets udvikling af gudsbilleder og gudsrelation hænger ifølge DTV tæt sammen med dets tidlige relationelle erfaringer med omsorgspersoner⁸. Dette kan forklares ud fra et udviklingspsykologisk perspektiv og med afsæt i tilknytningsteori.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan adskiller forældres omsorg for et barn sig fra andre typer af omsorg?
- Hvordan kan vi støtte barnet i dets bestræbelser på at udvikle et meningssystem?
- Hvordan ser du sammenhængen mellem dine egne relationer og din Gudsrelation?

Tilknytning

Tilknytningsteorien, der er grundlagt af den engelske børnepsykiater, John Bowlby, og videreudviklet af den canadiske børnepsykolog, Mary Ainsworth, beskæftiger sig netop med tilknytningen mellem barnet og de voksne omsorgspersoner. Teorien handler først og fremmest om, at børn og forældre knytter vigtige følelsesmæssige bånd til hinanden, og at de bestemte måder, de gør det på, er afgørende for barnets trivsel og udvikling⁹. Tilknytning er således både *en tilstand*, at vi er knyttet til nogen, og *en kvalitet*, måden hvorpå tilknytningen etableres.

Det er i mødet mellem barnets tilknytningssystem og forældrenes omsorgssystem, at tilknytningsrelationen opstår. Ifølge tilknytningsteorien kan et barn ikke lade være med at søge tilknytning, og tilknytning mellem forældre og barn er derfor altid til stede. Kvaliteten af tilknytningen kan dog være meget forskellig, afhængig af, hvor godt det følelsesmæssige samspil er.

De erfaringer, barnet gør sig med sine tilknytningspersoner, bliver til barnets grundlæggende model for relationer. Denne indre model har betydning for barnets syn på sig selv og barnets syn på andre og bliver en slags guide for fremtidige relationer. Barnets tilknytning kan overordnet set være enten tryk eller utryk.

Tryk tilknytning er resultatet af en proces, der indebærer en følelsesmæssig tilgængelig og imødekommende omsorgsperson, som fremmer barnets egne bestræbelser og selvstændige adfærd. Et barn, der er trykt tilknyttet, oplever, at den voksne er en sikker base. Det tør gå langt i sin udforskning af verden, fordi det oplever sig trykt afgrænset.

Tryk tilknytning fremmer barnets evne til på en sund måde at adskille sig fra andre, fordi tilknytning og selvafgrænsning hænger sammen. Tryk tilknytning understøttes fx, når forældre giver barnet frirum, tid til at gentage handlinger og tid til at reflektere over egne tanker¹⁰. At vokse op i en familie, hvor der i de tidlige år er adgang til en sikker base, og hvor der samtidig er mulighed for at udforske verden, er en livslang gave til et barn. Dette gælder også i relation til tro.

Dorte Toudal Viftrup, der er omtalt i det foregående

afsnit, beskriver, hvordan børn, der har udviklet en indre model for relationer med negativt syn på sig selv og andre, let overfører dette til sit meningssystem og eventuelle gudsrelation. Hun skriver om dette: *"Fx vil et barn, der ikke kender egen værdi, har en mangelfuld grænsesætning over for sig selv og andre samt oplever andre som kritiske og utrygge, let kunne opbygge et gudsbillede af en ukærlig gud, samt en gudsrelation præget af frygt og utryghed"*.

De nære relationers betydning for barnets fremtidige relationer er åbenlys. Denne indsigt må vi som forældre forholde os ydmygt og frimodigt til på samme tid.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan har du oplevet mødet mellem dit barns tilknytningssystem og dit omsorgssystem?
- Hvilke tanker gør du dig om sammenhængen mellem forældre-barn-relationen og barnets Gudsrelation?

Opdragelse som påvirkning med respekt

Opdragelse er en vigtig del af forældreopgaven. Med henvisning til Reidar Myhre (RM) kan opdragelse forstås som de voksnes måde at formidle til børn og unge – under gensidig påvirkning – *"... de kundskaber og færdigheder, holdninger og indstillinger, samlivs- og trosformer, som er udtryk for den sociale og kulturelle sammenhæng, opdragelsen foregår i"*.

Opdragelse foregår ifølge RM i udspændthed mellem tre ordpar:

- *Individ og samfund*, dvs. opdragelse til medmenneskelighed, at man frivilligt handler under hensyn til andre.
- *Føring og frigørelse*, dvs. opdragelse fra afhængighed og uselvstændighed til selvstændighed og myndighed.
- *Lederskab og gensidighed*, dvs. opdragelse i gensidighed, hvor opdragerens vilje er at tjene den anden for dennes skyld.

I hjemmet formidler forældre således deres viden, holdninger og livsformer videre til barnet. Denne formidling, eller lad os kalde det påvirkning, kan ske på mere

eller mindre legitime måder. I sin bog *Påvirkning med respekt*, udfolder Carsten Hjorth Petersen (CHP) fire centrale begreber, der dækker over forskellige mulige måder at påvirke på¹¹:

- *Intimisering* – at den voksne i sprog eller væremåde overskrider barnets grænser ift. politiske, religiøse, filosofiske eller moralske anliggender.
- *Konfrontering* – at den voksne konstruktivt og legitimt anvender autoritet, modenhed, viden, involvering og forkyndelse, som tjener barnets bedste.
- *Desertering* – at den voksne undlader at påvirke barnet eller møde det med den nødvendige og legitime konfrontering, hvormed barnet svigtes.
- *Tilbagetrækning* – at den voksne på en legitim, konstruktiv og tidsafgrænset måde trækker sig tilbage fra barnet, fordi det tjener barnet og andre bedst.

I en familie, hvor den kristne tro er familiens udgangspunkt, vil formidling af troens indhold og dens aftryk i familiens livsførelse præge forældrenes påvirkning af barnet. Forældrenes opgave er at finde legitime måder at påvirke på. CHP beskriver den 'legitime påvirkning' som en påvirkning, der hverken er for stærk eller for svag, som ikke foregår for hyppigt eller for sjældent, men som finder 'den gyldne middelvej' mellem desertering og intimisering. I dette perspektiv kan vi forstå legitim påvirkning som respekt for barnet, mens illegitim påvirkning forstås som svigt af barnet.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan kan du som opdrager i hjem, skole og kirke konkret lade dig inspirere af Reidar Myhres tre ordpar, så barnet opnår medmenneskelighed, selvstændighed, myndighed og gensidighed?
- Nævn konkrete eksempler, hvor du har oplevet børn blive udsat for påvirkning *med* respekt og for påvirkning *uden* respekt?
- Hvordan kan du arbejde med den 'legitime påvirkning' i forhold til dine egne børn?

Barnet i forskellige sammenhænge

Barnet og familien påvirkes over tid også i et gensidigt samspil med andre mennesker og sammenhænge, hvilket har betydning for barnets udvikling. Urie Bronfenbrenner, som blev nævnt indledningsvis, forskede i børns og unges opdragelse og sociale udvikling. Han står bag den økologiske udviklingsteori.

Udtrykket 'økologisk' angiver, at teorien vedrører læring om levende mennesker i deres naturlige miljø. Teorien lægger vægt på det sociale netværk omkring barnet og dets familie. Bronfenbrenner deler miljøet ind i fire systemer på forskellige niveauer, som han kalder for mikro-, meso-, ekso- og makrosystemet. Dertil kommer kronarsystemet, der er tiden. Disse er indbyrdes forbundne og påvirker gensidigt hinanden.

- *Mikrosystemet* beskriver barnets 'ansigt-til-ansigt' relationer, altså de personer, barnet er direkte i berøring med, fx familie, de voksne i institutionen eller skolen, kammerater, mennesker i lokalområdet mv.
- *Mesosystemet* beskriver forholdet mellem mikrosystemer, fx forholdet mellem forældrene og de voksne i barnets daginstitution eller skole, forholdet mellem

forældre og bedsteforældre og mellem forældrene og barnets venner mv.

- *Eksosystemet* beskriver de miljøer, som har betydning for personer, der har med barnet at gøre og dermed har indirekte indflydelse på barnet. Det kan være forældres forhold til deres arbejdsplads eller forældrenes forhold til naboer, til lægen mv.
- *Makrosystemet* beskriver den kultur og det samfund (politisk, økonomisk, uddannelsesmæssigt), barnet omgives af, og hvordan disse har betydning for barnets udvikling. Makrosystemet flyder ind over de andre systemer i teorien.
- *Kronar* er et udtryk for tiden, og den gensidige påvirkning, der sker mellem cirklerne, set over en tidsperiode.

Et eksempel

Bronfenbrenner var optaget af, hvordan de forskellige systemer påvirker barnets udvikling og trivsel. Lad os se på et eksempel, hvor et barn oplever, at påvirkningen i hjemmet peger i én retning, mens påvirkningen i skolen peger i en helt anden retning:

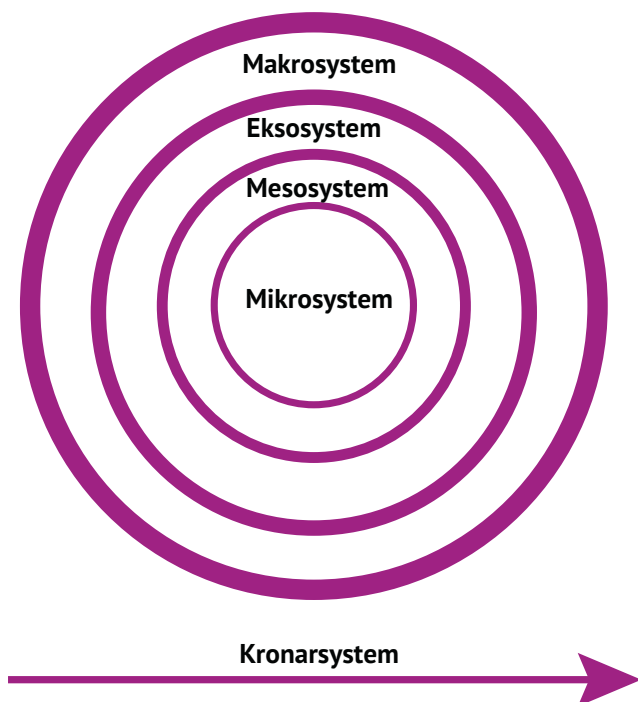
Et barn har derhjemme og i børneklubben lært, at alt er skabt af Gud, men møder så evolutionsteorien i biologiundervisningen på skolen. Barnet oplever, at de to forståelser kolliderer; men det har ikke forudsætninger for at forholde sig til dette og oplever ikke, at det er legitimt at spørge læreren om det. Derfor trækker barnets sig fra klassesamtalen og oplever en loyalitetskonflikt i forhold til forældrene og læreren, der på hver sin måde udgør en autoritet i relation til barnet.

Barnet har gode forældre, der er tilgængelige og opmærksomme, så barnet har mulighed for at dele sine tanker med dem en aften på sengekanten. Det er tydeligt for forældrene, at situationen påvirker barnet. Hvad kan forældrene gøre?

Med Bronfenbrenners model kan vi se, at barnet er udfordret af de forskellige meldinger, det får fra personer i dets mikrosystem (forældrene derhjemme – læreren i skolen). Hvordan kan forældrene nu agere hensigtsmæssigt, når de skal støtte barnet videre frem?

Mesosystemet vil være et vigtigt sted at kigge hen. I mesosystemet ser vi på forholdet mellem barnets an-

Den udviklingsøkologiske model

sigt-til-ansigt relationer. I dette tilfælde kan det fx være, at forældrene kontakter læreren for at fortælle hende, hvad barnet fortæller derhjemme. Forældrenes ærinde vil være at drøfte, hvordan de kan støtte barnet fremadrettet, så det får hjælp til det, som opleves svært.

Skole-hjem-samarbejdets kvalitet er meget betydningsfuldt for barnet. Hvis samarbejdet i det konkrete eksempel fungerer dårligt, kan barnet let blive fastholdt i en frustration. I det velfungerende samarbejde tager de voksne ansvar og samarbejder, og barnet vil formentlig få mulighed for at komme overens med situationen med hjælp af støttende voksne.

Både hjem og skole må være opmærksomme på børns ret til påvirkning med respekt. Børns adfærd og eventuelle mistrivsel må altid give de voksne anledning til refleksion over den påvirkning, det udsættes for.

Forældre har en opgave i at støtte deres børn, så de bliver trygge og selvafrænsede nok til at kunne stå i kolliderende forståelser og over tid at kunne tage selvstændig stilling til den påvirkning, de udsættes for. Børn er forskellige, og for nogen vil det være lettere at lære end andre. Det vigtigste er, at de kan øve sig sammen med støttende voksne, og at den påvirkning, de udsættes for, foregår respektfuldt og afstemt med børnenes forudsætninger.

Et eksempel som det ovenstående er formentlig blandt forklaringerne på, at en stor gruppe forældre vælger at sende deres børn på en af de frie grundskoler, hvor de oplever, at der er større overensstemmelse mellem familiens og skolens holdninger. Det er en vigtig ret, vi har i Danmark, at det er muligt at vælge et alternativt skoletilbud, selvom det ikke i sig selv er en garanti for, at barnet oplever overensstemmelse mellem forældres synspunkter og skolens.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan kan forældre støtte barnet, når det møder kolliderende forståelser fra forskellige autoriteter?
- Hvordan støtter forældre den unges skridt i retningen af at skabe nye og personlige trosforståelser?

Den unges egen stemme

I sommeren 2017 interviewede jeg to unge, der er vokset op i et kristent hjem, for at høre deres bud på, hvordan de er blevet formet som mennesker med en tro af de fællesskaber, de indgår i. Til denne artikel har jeg valgt følgende uddrag af de to interview. Det spørgsmål, de er blevet bedt om at svare på, er: Hvordan tænker du, at dit hjem og andre fællesskaber har bidraget til udviklingen af din selvstændige tro?

Student på 19 år:

”Mine forældre har primært bidraget til min kristne tro gennem den måde, de har levet på. Deres tro er kommet til udtryk i deres hverdagsliv, deres forhold til penge, gæstfrihed, seksualitet, alkohol. Jeg tænker, jeg har lært meget om kristne normer derhjemme. Jeg forstår normer som et udtryk for troen. Men det er jo ikke normerne, vi tror på. Det er vigtigt at skelne mellem troens udtryk og dens indhold.

Jeg oplever, at vi har haft mest fokus på troens udtryk derhjemme, mens indholdet er blevet udfoldet andre steder. Jeg tror, det er godt, hvis man finder frem til sine egne svar og begrundelser sammen med jævnaldrende. Mine forældre har påvirket mig indirekte ved at sørge for, at vi børn har været med i forskellige kristne fællesskaber.

Jeg tænker, min egen kristne tro i høj grad er dannet gennem oplæring på lejre, ved seminarer, oplæg og i samtaler i kristne fællesskaber. Her har jeg fået indholdet på plads – det store ’hvorfor’, kan man sige. Jeg er ikke specielt oplevelsesorienteret i min tro. Jeg har nok en ret intellektuel måde at tro på. Det er netop det intellektuelle, jeg trækker på, når jeg taler med andre om min tro. Jeg kan sige, hvordan og hvorfor det giver mening for mig at tro. Det oplevelsesorienterede er så subjektivt, at det kan være sværere at dele med andre. Hvordan skulle en kammerat, der ikke forstår sig selv som troende, kunne forstå, hvad jeg oplever?”

Efterskolelev på 15 år:

”Jeg tænker ikke, at det primært er derhjemme, min personlige tro er blevet til. Derhjemme har jeg fået en basis-

pakke med de grundlæggende ting – andagter, borbøn, kirkegang, tilgang til andre mennesker. Men det var først, da jeg kom på konfirmandkursus, at det for alvor blev til mit eget. Og det er i samtaler med fortrolige venner, at jeg har oplevet troen blive til en selvstændig tro.

Da jeg var yngre, var jeg mest en dreng, der kom fra en kristen familie. Det var ikke noget, jeg talte med mine klassekammerater om. De vidste det; men jeg oplevede ikke, de havde specielt stor interesse i emnet. Jeg kunne nogle gange godt have lyst til at tale med dem om Gud. Jeg gik ligesom med noget, der var pakket ind, og som aldrig blev pakket ud i skolen ...

Vi talte ikke om tro – heller ikke i kristendomstimerne. Det var en privat ting. De andre kunne fx høre, at jeg ikke bander. Det er typisk der, andre bliver bevidste om, at man er kristen. Men det er ikke noget, de spørger til. Det er mere en konstatering. Måske taler de med hinanden om det? Nu går jeg på efterskole, der kan jeg dele den side af mig selv med mine kammerater.”

Børns og unges tro

Den amerikanske professor i teologi, James W. Fowler, har beskrevet børns og unges udvikling af tro i en stadieteori med fem faser. Han forklarer i teorien, hvordan nære omsorgspersoner og andre voksne (menneskeligt set) kan være medskabere af en sund tro, hvilket understøttes i denne artikels tidligere afsnit.

I Fowlers fjerde fase går troen fra en ydre-styret til en indre-styret tro. Dette kalder han for *den individuelle-refleksive tro*; den begynder ofte i ungdomsårene¹². I denne fase udviser den unge iflg. Fowler kritisk refleksion over det ukritisk overtagne livssyn og de tilhørende værdier. Den fjerde fase synes at være kritisk ift. at udvikle en selvstændig *forbindende tro*, som Fowler benævner den femte og sidste fase.

I ovenstående interviews er det tydeligt, hvordan de unge forholder sig reflekteret¹⁶ til deres tro. De har oplevet hjemmets oplæring, som det jeg vil kalde inkulturering i troens *udtryk*, mens de mener, at tilegnelse af troens *indhold* er sket i kristne fællesskaber uden for hjemmet.

Dette kan ses som en sund selvafrænsning i forhold til forældrene og som en kritisk refleksion i forhold til den ukritisk overtagede tro, hvilket understreges yderlige-

re ved, at de unge fremhæver jævnaldrendes betydning.

Den yngste tydeliggør, at der i hans skoletid har været ansigt-til-ansigt-relationer, hvor det, der har handlet om hans personlige tro, ikke har fået mulighed for at udfolde sig. Lysten til at tale om tro har været der, men initiativet er udeblevet. Som teenager husker han, at tro ikke var noget, han kunne udfolde i skolen. Han beskriver, hvordan han blev aflæst som et barn fra en kristen familie af de andre børn, fordi hans sprog var anderledes; men han blev ikke spurgt direkte om dette.

En del børn vil sikkert kunne fortælle om lignende oplevelser. Som forældre er det oplagt at spørge sig selv, hvilken betydning disse erfaringer får for barnet, og hvordan det er muligt at støtte sit barn i sådanne situationer.

Den ældste af de to interviewpersoner har i stedet overvejelser om, hvordan hun kan tale om sin tro med en kammerat, der ikke forstår sig selv om troende. Dette kan ses som tegn på en tryk selvafrænsning i forhold til den anden og udtryk for en forankret tro, hvor den unge er på vej til at udvikle det, Fowler kalder en forbindende indre-styret tro.

De unges udsagn understreger, hvor vigtige gode fællesskaber er for børns og unges udvikling af en selvstændig tro. I de tidlige år er det kvaliteten af fællesskabet med omsorgsgivere senere er det lærere, andre voksne og fællesskab med jævnaldrende, der får en betydningsfuld plads og former de unge. Også i forhold til spørgsmål om tro.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvad betyder det for barnet, hvis det ikke kan ”pakke sin tro ud” i de fællesskaber, det indgår i?
- Hvordan kan vi forstå de unges skelnen mellem troens udtryk og troens indhold?
- Hvilke refleksioner sætter de to unge i gang ift. hhv. hjemmets og jævnaldrendes betydning for udvikling af en selvstændig tro?
- Hvordan kan forældre på en sund måde støtte deres børn i at gennemleve den fjerde fase i Fowlers stadieteori, så de får plads til kritisk refleksion over det, de ukritisk har overtaget?

Afslutning

Denne artikel har reflekteret over spørgsmålet, hvordan børn og unge formes som mennesker med en tro af de fællesskaber, de indgår i. Indledningsvis blev betydningen af primære omsorgspersoner understreget sammen med en beskrivelse af, hvordan tryk tilknytning fremmer barnets evne til på en sund måde at adskille sig fra andre gennem selvafrænsning.

Dernæst har artiklen udfoldet, hvordan opdragelse må tilstræbe at være påvirkning med respekt. Gennem Bronfenbrenners økologiske udviklingsmodel tilbydes en optik til at forstå, hvad der er på spil for et barn, når de forskellige systemer, det indgår i, peger i forskellige retninger, og hvilken opgave der tilfalder de voksne i sådanne situationer.

Til slut har uddrag af interviews med to unge givet de-

res perspektiv en stemme ift. at forstå, hvordan vi formes som mennesker med en tro af de fællesskaber, vi indgår i. Gennem Fowlers stadieteori blev der givet et bud på, hvordan børn og unge kan udvikle sig gennem forskellige trosfaser fra en ydre-styret frem mod en indre-styret forbindende tro. Ikke mindst forældrenes støtte og forståelse i den fjerde, kritiske, refleksive fase, hvor de unge må gøre op med den ukritisk overtagne ydre-styrede tro, er afgørende for denne udvikling.

Artiklen tilstræber at vise, hvordan børn og unge formes og er dybt afhængige af de forskellige relationer og fællesskaber, de indgår i. Forældre har en afgørende rolle som omsorgspersoner og opdragere, og må udvikle et nænsomt blik for de udviklingsbetingede behov, barnet og den unge oplever gennem opvæksten. Det gælder også i relation til udviklingen af en personlig tro.

Noter

- 1 Miller, Patricia H. (2011): *Theories of Developmental Psychology*. Worths Publishers, 5. udgave, 4. oplag. New York.
- 2 <https://www.leksikon.org/art.php?n=5054>
- 3 Diderichsen, A.: *Børns omsorgsbehov - set gennem børns egne udtryk. Omsorg for de 2-3 årige*, bind 2. København: Danmarks Pædagogiske Institut (1991).
- 4 Socialebegreber.dk
- 5 Nygaard Christoffersen, M. (2011): *Invisible Child Maltreatment and Long-term Social Harm. A Social Psychological Study of PTSD based on National Samples. (03:2011)*
- 6 Killén, Kari (2010): *Omsorgssvigt. Det teoretiske grundlag*. 1. Gyldendals Bogklubber, 4. oplag. København.
- 7 Kempler, Walter (1986): *Oplevelsesorienteret familierapi. Nye Tider*. Akademisk Forlag, 2. udgave, 2. oplag.
- 8 http://www.kpi.dk/media/25278/16-4_dv_barnets_sunde_trosudvikling.pdf
- 9 Schousboe, Ivy: *Tilknytning*, kapitel, 13, p. 541 – 562. I: Karpatschhof og Katzenelson (2011): *Klassisk og moderne psykologisk teori*. Hans Reitzels Forlag, 2. udgave, 1. oplag. København.
- 10 Schibbye, Anne-Lise Løvlie (2010): *Relationer – Et dialektisk perspektiv på eksistentiel og psykodynamisk psykoterapi*. 2. udgave, 1. oplag. Akademisk forlag, København.
- 11 Pedersen, Carsten Hjorth (2007): *Påvirkning med respekt. Skoleliv fra intimisering til desertering*. Gyldendals Lærerbibliotek. 1. udgave, 1. oplag. København.
- 12 http://www.kpi.dk/media/25278/16-4_dv_barnets_sunde_trosudvikling.pdf

Denne artikel er en ud af syv, som er skrevet for projektet *Børn i pluralisme*. De øvrige seks er:

- Andreas Østerlund Nielsen: *Vores børn lever i en pluralistisk verden – hvori består udfordringen?*
- Niels Jørn Fogh: *Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie*
- Merete Holm Dalsgaard: *Forankring og dialog*
- Kurt Christensen: *Apologetik i børnehøjde*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Hvad og hvordan svare på børns spørgsmål til den kristne tro?*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"*

Alle syv artikler findes på www.kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme

Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie

Kirken og familien må arbejde sammen på at gøre den kristne tro troværdig for børn og unge. Glæden og sandheden er to af de vigtigste gode grunde til at tro på Gud og leve som kristne i en sekulariseret tid.

// AF SOGNEPRÆST NIELS JØRN FOGH, HERLEV

Denne artikel handler om samspelet mellem kirken og familien, når børn og unge skal støttes og udrustes til at leve som tydelige, glade og frimodige kristne i et sekulariseret samfund med mange holdninger og virkelighedsopfattelser.

De følgende linjer giver et bud på, hvad kirken kan gøre, for at børn og unge får gode kirkeerfaringer med i bagagen. Og der sættes fokus på forældrenes enestående betydning for den livsvej, unge vælger og lever ud som voksne.

Livets mening

Før "mine" konfirmander bliver konfirmeret, får de en række spørgsmål, som de skal besvare skriftligt. Et af dem lyder: Hvad er meningen med livet? Her svarer rigtig mange, at meningen er at nyde livet og ha' det sjovt!

Stiller vi børn samme spørgsmål, vil mange af dem give et lignende svar. Er man barn eller ung, er det vigtigst at ha' det sjovt. Det er livets mening!

Det er min påstand, at her har børn og unge fat i noget væsentligt. De bakkes faktisk op af et ofte citeret spørgsmål og svar fra Westminster Shorter Catechism, som er formuleret i 1647 af engelske og skotske teologer. Mange af nutidens børn og unge i de presbyterianske menigheder kender både katekismens spørgsmål og svar. Spørgs-

målet: "What is the chief end of man?" (Hvad er hovedmålet for mennesket?) Svaret: "Man's chief end is to glorify God, and to enjoy him forever." (Hovedformålet med mennesket er at herliggøre Gud og nyde ham for evigt).

Vi er altså skabt til nydelse! Gud har skabt os, fordi han vil give os glæde og nydelse! Og den største nydelse og glæde er at kende og være kendt af Gud. Derfor må det gerne være sjovt og glædeligt at være på børnelejr, til gudstjeneste eller møde! For i glæden for Herrens ansigt smager vi, at Gud er god.

Johnny Tidemand var gennem 12 år børne- og ungdomsmedarbejder i Lindehøj Kirke, hvor jeg er præst. Han provokerede os gentagne gange med et citat, han havde fundet i en amerikansk bog om kirkeligt ungdomsarbejde. Det lyder i dansk oversættelse: Det er en synd at kede et barn med evangeliet. Jeg lod mig provokere. Jeg har nemlig ofte sagt til vore egne børn, at det er sundt at kede sig. Også når de er til gudstjeneste. De skal ikke tro, at livet kun er fest og farver. Det er også trummerum, rutine og ind imellem kedeligt. Og i øvrigt står det ikke i Bibelen, at det er en synd at kede et barn med evangeliet.

Ikke desto mindre har Johnny Tidemand en vigtig pointe og udfordring. Selv om vi skal vidne for børn og unge, der ligesom vi voksne af natur er fremmede for livet i Gud, må vi sætte alt ind på, at det er godt, glæde-

ligt og spændende at være en del af en kristen familie og menighed.

Jeg vil derfor vove den påstand, at en menighed støtter bedst op om den kristne families trosoplæring ved at tilbyde et meningsfyldt fællesskab, hvor vi glæder os over Jesus og hans kærlighed til os.

Glæden i evangeliet

Du sidder måske med denne indvending: Skulle denne artikel ikke beskrive, hvordan vi seriøst kan arbejde på at støtte og udruste forældre til at leve som kristne i en verden, hvor alt er til diskussion? Jo! Men det kan hurtigt blive så tungt og alvorligt, at vi glemmer glæden. Det må ikke ske! For glæden i evangeliet er i virkeligheden det vigtigste redskab, Gud har givet os, når vi skal hjælpe børn og unge til at leve i tro.

Jeg er ikke selv vokset op med bibel, bøn, tro, kirke og menighedsfællesskab. Men da jeg gik på gymnasiet, kom jeg i en kærlig kristen familie. Jeg forstod ikke meget af de andagter af Ole Hallesby, der blev læst op ved middagsbordet. Livsstilen med kirkegang og missionshus virkede bestemt heller ikke dragende på mig. Jeg ville hellere spille fodbold, gå til fest lørdag aften og sove længe søndag morgen. Men det kristne hjemms atmosfære af kærlighed, fred og glæde virkede attraktiv. På en eller anden måde var ”stemningen i hjemmet” et stærkt vidnesbyrd om Jesus.

Jeg oplevede det samme på den første kristne lejr, jeg deltog i. Jeg var 19 år på det tidspunkt. Jeg forstod ikke meget af bibeltimerne. Og seminaret om nadveren gik helt hen over hovedet på mig. Men de unges glæde over Bibelen og deres fællesskab med hinanden virkede som en magnet. Her var der ingen alkohol, der varmede dem op. Der var noget andet, der gav varme, fællesskab og glæde!

På lejrens sidste aften fandt jeg ud af, at Jesus var hemmeligheden. Jesu død på korset betød, at jeg ikke selv skulle bære mine synder. Jesu opstandelse betød, at jeg ikke var alene. Da jeg så det, blev jeg fyldt af en glæde og en befrielse, der overgår al forstand.

Hvordan kan en kirke støtte børn og unge i troen på Jesus? Ved at give plads til glæden i evangeliet! Ja, der er mange fristelser i denne verden. Og da vi alle har det

gamle menneske i os, bliver vi alle fristet til at forlade Jesus og kaste os ud i et udsvævende liv. Men det bedste værn mod frafald er Jesus og alt det, vi har i ham. Er evangeliet i centrum i menighed og hjem? Erfarer vi glæden og friheden i Jesus? Så har vi det bedste udgangspunkt for at hjælpe og støtte børn og unge i at leve som tydelige kristne i et sekulariseret samfund.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvor meget fylder glæden over evangeliet og den kristne tro i dit/jeres liv?
- Hvordan kan vi bedst ”smitte” børn og unge med den kristne glæde?

Forældre har betydning

Vi lever i en tid med vuggestue, børnehave og heldags-skole. Dette betyder, at vores børn hver uge tilbringer rigtig mange timer, hvor de ikke er sammen med mor og far. Hvad enten vores børn går i kristen børnehave/skole eller ej, møder de ganske tidligt i livet forskellige livsanskuelser.

Nogle beklager, at staten overtager mere og mere af børneopdragelsen. Jeg vil ikke gå ind i en diskussion af den samfundsmodel, vi har valgt, men vil understrege, at også i dag er det forældrene, der præger deres børn aller mest. Nogle gange er det trist, at det er sådan. Jeg tænker fx på de konfirmander, der begynder at tro på Jesus og gå i kirke. Det er min smertelige erfaring, at hvis deres tro og kristne livsstil ikke bliver bakket op af forældrene, smuldrer den let igen. Så vender de tilbage til forældrenes normale livsstil, som i de fleste tilfælde er uden nævneværdig kontakt med Guds menighed.

På den anden side er det også opmuntrende, at forældre øver stor indflydelse på børnenes tro og livsstil. I Ordsprog 22,6 står der: ”Tilskynd drengen til at følge den vej, han skal gå, selv når han bliver gammel, vil han ikke vige fra den”.

Først vil jeg understrege, at der aldrig er tale om automatik. Ordsprogenes Bog rummer principper, som i de fleste tilfælde virker. Men hvis vi mener, at de altid

virker, tager vi fejl. Fx står der også i Ordsprogenes Bog, at ”lønnen for at være ydmyg og frygte Herren er rigdom, ære og liv” (22,4). Hvad så med forfulgte kristne, som mister materielle goder og muligheder, fordi de frygter Herren? Hvad med Paulus, der blev forfulgt? Var han ikke gudfrygtig?

Det samme gælder vores børn, når de bliver unge og voksne. Selv om vi trofast har bedt for og med dem, taget dem med i kirke og tilskyndet dem til at følge Jesus som vejen, er der i løftet fra Ordsp 22,6 ingen garanti for, at de aldrig vil vige fra troens vej. Vores børn er selvstændige mennesker, der nogle gange træffer valg, som gør troende forældre ulykkelige og fortvivlede. Også det må vi dele med hinanden i menighedens fællesskab.

Med dette forbehold in mente vil jeg understrege, at Ordsp 22,6 både rummer en opfordring og et løfte. Som forældre skal vi tilskynde vore børn til at følge Jesus. Det gør vi primært ved selv at praktisere troens liv.

En norsk undersøgelse (Sigmund Harbo 1987) om forholdet mellem tidlig påvirkning og senere holdning til kristendom viser, at hvis et barn er vokset op med to troende forældre, er 70 % troende som voksne. Er barnet derimod vokset op med én troende og én ikke-troende forældre, er det 35 %, der er troende som voksne.

Disse tal kommer næppe som den store overraskelse. For mig var det imidlertid tankevækkende, at undersøgelsen så nærmere på de hjem, hvor begge forældre angav, at de var troende. Undersøgelsen deler disse hjem op i to hovedgrupper. Den ene gruppe karakteriseres ved ”få kristne aktiviteter”, så som aftenbøn og kirkegang. Her er det kun 13 % af børnene, der er troende som voksne. Den anden gruppe karakteriseres ved ”mange kristne aktiviteter”. Her er der hele 84 % af børnene, der er troende som voksne.

En nyere amerikansk undersøgelse (Vern L. Bengtson 2013) viser lignende resultater, og især, at det har stor betydning, om barndomshjemmet er præget af sammenhæng mellem ord og handlinger samt varme og omsorg.

Jeg nævner ikke disse undersøgelser for at sige, at far skal prioritere mødet i kirken i stedet for at se sønnen spille fodbold. Eller at mor skal gå til bibelkreds frem for at se sin datter synge eller spille skuespil. Jeg nævner det som en opfordring til at lade troen præge hjemmets

samtaler, prioriteringer og livsstil. Det bærer frugt på den lange bane.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan – helt konkret – præger troen dit/jeres hjems samtaler, prioriteringer og livsstil?

Gode grunde til at tro

Jeg lærte engang ordet plausibilitetsstruktur. Jeg har da også imponeret menigheden ved at bruge det i en prædiken. Eller måske rystede de bare på hovedet? Men ordet peger på noget meget vigtigt. For skal vi fastholde en overbevisning, der går imod den alment accepterede, har vi alle brug for noget, der gør vores overbevisning plausibel, altså sandsynlig, rimelig eller troværdig. At det er en ”struktur” vil sige, at det er noget samlet og sammenhængende.

Jeg kan mærke det på mig selv. Jeg lytter en del til Radio 24/7, hvor der er en udtalt tendens til at omtale tro som noget negativt, gammeldags og formørket. Og når der sættes fokus på seksualitet, omtales homoseksualitet næsten altid som det mest naturlige i denne verden. Jeg har også lyttet til mange forsvarstaler for ”det åbne ægteskabs” velsignelser.

Hvis Radio 24/7 var mit eneste vindue til verden, ville jeg tro, at jeg er Palle alene i verden, når det gælder synet på sex, ægteskab, skabelse og Guds eksistens. Og det er faktisk ikke sjovt at være Palle alene i verden.

Jeg tænker, at min oplevelse med Radio 24/7 kan illustrere, hvordan mange børn og unge oplever skolen og uddannelsessystemet.

Jeg har gennem mange år været tilsynsførende på en friskole i Herlev. I forbindelse med projektopgaverne har jeg lyttet til mange glimrende foredrag fra elever i 9. klasse. Engang hørte jeg et foredrag om evolutionslæren. Der var i opgaven ingen antydning af, at andre teorier kunne forklare verdens eksistens, menneskets moral og længsel efter mening. Jeg spurgte eleven, om han nogensinde selv tvivlede på udviklingslæren. Han svarede højt og tydeligt: Nej, det gør jeg ikke!

Hvorfor tvivlede han ikke? Fordi han havde sin "plausibilitetsstruktur" i orden. Han havde aldrig mødt andre holdninger. Alle de bøger, han havde læst, gik ind for evolution. Han var aldrig blevet udfordret af en anden virkelighedsforståelse. Han havde ikke gjort erfaringer, som modsagde eller udfordrede denne teori.

Noget lignende gør sig gældende på det seksuelle område. Den anden dag spurgte et barnebarn om mit syn på de homoseksuelle. Hun vidste nemlig, at jeg ikke vil vie par af samme køn. Det ville hun gerne have en forklaring på. Hun er kun 9 år gammel. Men hun lever i København med Copenhagen Pride. Hvordan kan jeg give hende en plausibel forklaring? Ja, er det overhovedet muligt at give hende en plausibel forklaring, når hun lever i en skole- og medievirkelighed – en struktur – som i den grad støtter op om vielse af par af samme køn?

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan præger den sekulariserede "plausibilitetsstruktur" den kultur, som børn/unge vokser op i?
- Hvad bør præge en kristen "plausibilitetsstruktur", som hjem og kirke kan støtte op om?

Men hvordan kan vi som menigheder og forældre så gøre det plausibelt at holde fast ved Bibelens syn på Jesus og menneskelivet? Jeg vil pege på to veje:

Menighedens fællesskab

For det første må vi gøre os klart, at vi lever i en tid, hvor der løbes stormløb mod Bibelens ord om Jesus, den bibelske virkelighedsforståelse og en bibelsk etik. Det betyder, at vi har brug for at støtte og hjælpe hinanden mere end tidligere.

Under min studietid arbejdede jeg sammen med andre på at fortælle narkomaner om Jesus. Når de kom til tro, havde de brug for et stærkt og kærligt kristent fællesskab, hvis de skulle bevares i troen og undgå tilbagefald. Vi måtte erkende, at det ikke rakte med den ugentlige gudstjeneste og møde. Derfor benyttede vi et kristent kollektiv, hvor de 24/7 var omgivet af troende.

Jeg tænker, at skal børn og unge overleve det pres, som de udsættes for i dag, og skal de kunne bidrage positivt med deres kristne tro, har de brug for et stærkt, kærligt og ærligt kristent fællesskab, som mødes regelmæssigt. Hvis de til hverdag lever i en familie, hvor troen er usynlig, og går på en skole, hvor de ikke får oplæring i den kristne tro, kan de næppe nøjes med et enkelt ugentligt møde i kirkens børne- eller juniorklub.

Det er godt med tidens understregning af, at også troende børn skal deltage i sportsaktiviteter og i det hele taget være synlige på hverdagens arenaer. Men det er uansvarligt, hvis det ikke går hånd i hånd med en bevidst satsning på, at de skal også være en del af et kristent fællesskab, som giver hjælp til at leve troens liv.

De svære spørgsmål

For det andet må vi adressere de vanskelige spørgsmål, som børn og unge konfronteres med. Vores egne børn er i dag voksne og har selv børn. Så vi er ikke længere forældre for små børn og unge. Men vi kan se, at vores børnebørn er meget optaget af alt det, de kan se på deres mobil eller iPad. Vi kan også se, at når de bliver større, sidder de ofte alene med deres skærm.

Jeg ved ikke, hvilken virkelighed de møder der. Jeg spørger dem nogle gange. Men sikkert for sjældent. Jeg vil i hvert fald opfordre alle forældre til at tale med deres børn om, hvad de ser. Hvad tænker de om det, de ser? Hvordan bliver de påvirket af det?

I Kristeligt Forbund for Studerende, hvor jeg havde min gang i mange år, blev vi ofte opfordret til at "tænke kristent". Den opfordring skal vi også give vores børn. Vi skal forsøge at give dem bibelske briller på, så de bliver i stand til at skelne mellem godt og ondt.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvilken betydning har det kristne fællesskab for børns og unges evne til at leve frimodigt med deres tro i hverdagen?
- Hvordan kan både voksne og børn hjælpes til i højere grad at "tænke kristent" om den virkelighed, vi lever i?

Konklusion

Lad os samle op: Glæden og sandheden i den kristne tro er meget væsentlige for den plausibilitetsstruktur, som vi skal søge at føre børn og unge ind i. Her har hjemmet, kirken og det kristne fællesskab i høj grad brug for hinanden. Forældrene har fortsat – især med deres forbillede – en enorm betydning for, at børnene lever på hverdagens arenaer med en tydelig kristen tro. Men hjemmets indsats må suppleres og støtte af kirkens og de kristne fællesskabers indsats, som især kan bidrage med formende fælles-

skaber, der også prøver at give svar på de mange svære spørgsmål, som børn og unge stilles overfor.

I alt, hvad vi gør, må vi forsøge at efterleve Paulus' ord i Fil 4,8: "I øvrigt, brødre, alt, hvad der er sandt, hvad der er ædelt, hvad der er ret, hvad der er rent, hvad der er værd at elske, hvad der er værd at tale godt om, kort sagt: det gode og det rosværdige, det skal I lægge jer på sinde".

Eller sagt med slagordet: Du er, hvad du spiser! Også på det åndelige plan må vi hjælpe hinanden med at fylde os med det, der er sundt! Det skal vi gøre i den tillid, at sandheden er stærkere end løggen.

Litteratur

Bengtson, Vern L. m.fl. (2013): *Families and faith. How religion is passed down across generations*. Oxford University Press.
Harbo, Sigmund (1987): *Barndomserfaringer og voksentro*, Universitetsforlaget.

Denne artikel er en ud af syv, som er skrevet for projektet *Børn i pluralisme*. De øvrige seks er:

- Andreas Østerlund Nielsen: *Vores børn lever i en pluralistisk verden – hvori består udfordringen?*
- Marianne Holst Nielsen: *Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?*
- Merete Holm Dalsgaard: *Forankring og dialog*
- Kurt Christensen: *Apologetik i børnehøjde*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Hvad og hvordan svare på børns spørgsmål til den kristne tro?*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"*

Alle syv artikler findes på www.kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme

Forankring og dialog

Hvordan bygger vi som kristne forældre et sundt fundament for vores børn, som de kan møde verden ud fra?

// AF KONSULENT MERETE HOLM DALSGAARD, LYSTRUP

Kaldet som kristne forældre er først og fremmest et kald fra Gud til at opdrage vores børn til at være i forbindelse med Gud. Den Gud, hvorfra al sand kærlighed, glæde, fred og frihed kommer.

Denne opdragelse finder sted i en sekulariseret verden, hvis værdier og idealer er meget forskellige fra Guds vilje. Som mor til fire børn i alderen 5 – 13 år er jeg hver dag optaget af, hvordan jeg som forælder gør mine børn i stand til at leve i og bidrage til denne verden, uden at de mister forankringen i troen på deres himmelske Far.

I denne artikel vil jeg undersøge, hvordan vi bygger et sundt fundament for vores børn, hvor deres identitet og selvværd forankres i relationen med Gud. Og hvordan de derudfra kan leve i, bidrage til og påvirke verden med respekt og ligeværdig dialog.

Jesus taler om, at vi er kaldet til at være ”i verden”, men ikke ”af verden”.¹ Vi skal altså leve i denne verden, hvis idealer er meget forskellige fra vores, og alligevel skal vi ikke selv have disse idealer eller lade verdens standarder bestemme over os.

Dette kan virke som et paradoks. Og heri ligger netop udfordringen til forældrene om at danne en ramme for barnets identitetsdannelse, som både er forankret i troen på Gud, og som frimodigt kan deltage og bidrage positivt i omverdenens fællesskaber.

Forankret tro og selvværd

Guds mål for os er, at vi er forankrede i en dyb relation til ham, som giver os kærlighed og glæde og et formål med livet hver eneste dag.

Men vi loves ikke dermed et let og perfekt liv. Tag for eksempel Josef, som blev udstødt af sine egne brødre. Eller tag Jesus, som forbereder disciplene på de udfordringer, de vil møde: ”I denne verden vil I blive forfulgt”² og at ”verden hader jer”³. Både Josef og disciplene mødte megen modgang og smerte, men på trods af det bevarede de deres tro på Gud og hengav sig til et liv med ham.

Josef kendte, elskede og tjente Gud på trods af modgang. Vi får ikke at vide, hvad hans forældre gjorde for at videregive troen til Josef. Vi ved blot, at hans personlige tro og værdier var dybt rodfæstede i troen på Gud, da han blev taget fra sit hjem som 17-årig. Uanset, hvor Josef kom hen, mødte han sin omverden med respekt, visdom, nåde, og han var ledt af en stærk overbevisning om Guds suverænitet og kald i sit liv.⁴

Disciplene etablerede stærke fællesskaber, hvor de kunne opmuntre hinanden i troen og dele den med endnu flere. Selvom de blev forfulgt på grund af dette, isolerede de sig ikke. De levede livet fuldt ud midt i en anderledes og ødelagt verden, så Gud kunne få ære.

Josef og disciplene er fantastiske eksempler på, hvordan vi som forældre ønsker, at vores børn reagerer på de vanskeligheder, livet byder dem.

Tænk, hvis vores børn inderst inde kendte Guds kærlighed – den uforbeholdne, trofaste, fuldkomne og skræddersyede kærlighed til ”mig”. Og hvis de dermed var tilfredse med at være ufuldkomne og ikke lod sig påvirke af verdens forventninger!

Rachel Turner er pionér inden for arbejdet med åndelig

vejledning af børn. Hun peger på vigtigheden i, at børnenes selvværd er funderet i Gud og ikke i dem selv. Mens verden råber op om magt, succes, velstand og selvrealisering, taler Jesus om kærlighed. Han koger alle Bibelens gode levevejledninger ned til dette ene begreb "kærlighed". En kærlighed, som er betingelsesløs, og som elsker mig netop, som jeg er.

Hvilke konkrete redskaber skal vi da bruge for at give børnene en dyb forvisning om Guds kærlighed og en sund kerne i deres selvværd?

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Reflektér over, hvad der har fastholdt eller udfordret din egen forvisning om Guds kærlighed til dig. Gennem barndommen, ungdommen, som voksen.

Sæt ord på

Sæt ord på Guds kærlighed over for dine børn. Forklar dem, at Gud er kærlighed ud fra det, I ser og oplever i hverdagslivet. Når I fx læser eller ser nyheder, så brug muligheden til en snak om, at verden er ødelagt, og at mange mennesker ikke kender Guds kærlighed og derfor ikke lader deres handlinger udspringe heraf.

Omsæt Guds kærlighed i handling

I stedet for bare at sige, at man skal hjælpe de fattige eller dele sine ting med andre, så skab anledninger, hvor både du og børnene gør det i praksis.

For et år siden åbnede vi vores hjem for en flygtning fra Syrien. I et halvt år boede han hos os og var en del af vores familie. Det var et afkald på tid og opmærksomhed for os som familie; men det var også en velsignelse, som vi alle mærkede, og som vi ikke kunne have forklaret vores børn med ord. For os var dette en stor beslutning.

Det kan også være mere enkelt, som for eksempel at inddrage børnene, når vi som forældre tjener i kirken.

Fortæl historier

Historier er noget af det stærkeste, vi har til at videregive kultur og forstå værdier. Læs bibelhistorier sammen med

dine børn og læg særlig mærke til, hvordan mennesker vandrede med Gud og levede efter hans vilje i en verden, der var anderledes. Fx historierne om Daniel, Josef, Paulus og ikke mindst Jesus, der havde fællesskab med syndere.

Hør vidnesbyrd fra nutidige mennesker, som hver dag forsøger at leve et liv i kærlighed "i verden", fx børn og voksne fra menigheden, missionærer, skolelærere med videre. Jo flere eksempler børnene har på mennesker, der vil gøre en forskel "i verden", desto tydeligere vil de se, hvordan de selv kan bevæge sig ind i svære områder af deres eget hverdagsliv med Guds kærlighed.

Træk verdens løgne frem i lyset

Verdens budskaber kryber ind i børns tanker og hjerter. Noget af det bedste, man kan gøre for at afsløre det, er at hjælpe børnene til at se de strategier, verden bruger til at sende løgne mod os. Dryp små bidder af vigtig information ned i samtaler om de sociale medier, når I ser en reklame eller en youtuber med tvivlsomme budskaber. Fx, at de sociale medier sjældent viser hele sandheden, men blot det perfekte billede eller at modeller i reklamerne gøres tyndere eller mere muskuløse, end de er i virkeligheden. Som forældre har vi ansvar for at trække verdens løgne frem i lyset, så vores børn lærer at skelne mellem sandt og falsk.

Giv børnene vinduer til dit eget liv med Gud

Uheldigvis lever vi voksne ofte vores liv med Gud i stilhed, i vores egne tanker og uden samtale med andre voksne. Dermed bliver børnene overladt til sig selv med deres gætteri om, hvordan man lever sammen med Gud. De mangler redskaber. Forsøg derfor at skabe vinduer ind til dit eget liv med Gud, så de ser, hvordan du lever "i verden", men ikke "af verden".

Det betyder ikke, at alt skal deles med børnene, men blot, at man jævnlige taler højt om, hvad der foregår i ens tanker og hjerte. Fx taler jeg højt og ærligt over for mine store piger om, hvordan Facebooks promovring af "det perfekte liv" kan påvirke mine tanker negativt, og hvordan jeg – med Gud ved hånden – forsøger at undgå det. Eller, at jeg husker at udtrykke min taknemmelighed over gode naboer ved at huske dem i familiens bøn.

Hjælp dem til at blive i Jesus

Når mine børn er syge, spørger jeg, om vi skal bede Gud om helbredelse. Ved at sætte os i forbindelse med Gud sammen med barnet, hjælper vi barnet til at opleve, erfare og få redskaber til selv at gøre det senere i livet. På et tidspunkt gav jeg børnene hver en notesbog, hvori de kunne skrive eller tegne de ting, som de gerne ville bede for, eller de ting, som de kom til at tænke på, når vi holdt andagt. Der er mange redskaber, vi kan give vores børn, så de får hjælp til at "blive i ham".

Inddrag børnene i gode fællesskaber

Søg at finde fællesskaber, som dine børn kan være en del af og få ejerskab til. Det kan være børnekirken om søndagen, junior- eller teenklubben på en hverdag, lejre, fællesskabet med andre kristne familier med videre. Et kærligt fællesskab kan elske dem og hjælpe dem til at elske andre. Fællesskabet kan også udfordre til at gå dybere ind i livet med Gud og give dem mod til at leve i denne verden. Når de flytter hjemmefra, vil deres relation med Gud og et kristent fællesskab hjælpe dem til at modstå verdens tiltrækningskraft.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvilke af disse redskaber finder du lettest at omsætte i jeres hverdag?
- Hvilket af disse redskaber finder du mest udfordrende og hvorfor?
- Hvad ser du af øvrige konkrete muligheder i din hverdag, som kan hjælpe dit barn til at gribe og forstå Guds kærlighed?

At være i verden, men ikke af verden

Kærligheden bygger op! Det er omdrejningspunktet for forældrenes udvikling af et sundt fundament for barnets tro og identitet. Det er ligeledes omdrejningspunktet, når

barnet skal møde sin omverden, som bygger på andre værdier og meninger.

Et af mine børn spurgte mig på et tidspunkt: "Men hvorfor skal jeg dele Guds kærlighed med mine ikke-kristne venner? Jeg tror ikke engang de gider at have den. Behøver de overhovedet at vide, at jeg tror på Gud, og kan jeg ikke bare nyde at være sammen med dem uden at skulle yde?"

Børn er fantastiske til at sætte ord på deres tanker og følelser. Jeg kunne helt og fuldt følge min datter i disse overvejelser, hvilket jeg fortalte hende. Når mine børn mærker udfordringen og til tider smerten ved at være anderledes i skolen og andre fællesskaber på grund af deres tro, så påvirkes jeg også som forælder, og jeg får en umiddelbar trang til at beskytte dem. Det er naturligt at reagere sådan. Ingen forældre ønsker, at deres børn skal føle sig ensomme eller anderledes. Gud har skabt os til at have fællesskab med hinanden,⁵ og når vi oplever os anderledes eller uden for et fællesskab, påvirker det os negativt.

Barnets oplevelse er altså reel. Vi må derfor ikke negligere barnets følelse eller forsøge at nedtone, at det at være kristen kan føles svært. Som beskyttelsesstrategi kan det virke oplagt at opmuntre barnet til at tage afstand fra eller isolere sig fra de sekulære fællesskaber. Men herved løber vi en risiko for at fratage barnet livsmod, nysgerrighed og tillid over for deres omverden. I stedet må vi søge at forstå og anerkende barnets oplevelse og følelse, og sammen med barnet finde frem til, hvordan det kan være sig selv, elske og tilgive i disse fællesskaber.

Gud er kærlighed og vil, at vi skal ligne ham. Det kan vi kun være og blive i mødet og samværet med andre, herunder ikke-troende.

Konkret må vi hjælpe vores børn til at være i dialog med deres omverden – leve "i verden" uden, at de bliver undertrykkende over for dem, som ser anderledes på tingene, og uaktuelle eller isolerede i forhold til deres omverden. Lad os se på nogle konkrete muligheder i følgende afsnit.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan reagerer du, når dit barn oplever modgang i hverdagen på grund af sin tro?

Tag del i samfundet

Det er nærliggende at støtte sine børn i at søge ind i nogle interessefællesskaber. Det kan fx være sport, musik eller spejder. Her søger børn fællesskaber omkring en fælles interesse og opbygger relationer til jævnaldrende fra mange forskellige hjem. At opbygge og vedligeholde relationer kræver noget af alle. Både voksne og børn. Nogle er bedre til det end andre. Om man kommer fra et kristent hjem eller ej, så har børn mange forskellige måder at indgå i relationer på.

For både små og store børn er det en opgave for os forældre at støtte vores børn i de relationer, som de indgår i. En overgang kræver det måske, at man som forældre involverer sig i disse fællesskaber og parallelt opbygger relationer til de andre børns forældre.

Når vi selv og vores børn indgår i disse relationer, opnår vi med tiden taleret i andres liv på en naturlig måde. Det er vigtigt at lære sine børn, at sunde relationer er ligeværdige. Vi må vise dem, at vi oprigtigt interesserer os for vores naboers ve og vel. Vi hjælper dem, som de hjælper os.

Måske skal vi være med til at planlægge vejfesten, tage slæbet i grundejerforeningen en periode, eller hvad det nu måtte være. Jeg tror, det er vigtigt, at vi som kristne forældre ikke kun viser vores børn, at vi har opgaver i menigheden, men også selv tager aktivt del i det nære samfund, vi befinder os i.

Vi må vise vores børn, at vi ikke kun ser dem fra fodboldklubben som objekter for mission, men som holdkammerater, som vi dyrker en fælles passion med. At vi synes, det er spændende at lære dem at kende, og at vi giver dem lov til at lære os at kende.

Undgå ikke kampen, men stå i den sammen med barnet

Vi har også siddet med grædende børn efter endt træ-

ning, fordi der er kommet sårende kommentarer eller spørgsmål, der var svære at svare på i forbindelse med det at være kristen. Det har givet mange snakke omkring aftensmaden. Og lige netop det, tror jeg, er rigtig vigtigt. At vi ikke "trækker os ud af kampen". At vi tør lade vores børn stå i det, der kan være vanskeligt; men at vi står der sammen med dem og opmuntrer dem og giver dem nyt mod.

Snak om, hvad man kan sige, hvis man får vanskelige spørgsmål. Bed sammen med børnene om de konkrete problemer, de oplever. Så de mærker, at vi som forældre står sammen med dem, men langt større, at Gud står sammen med dem!

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvilke vanskelige spørgsmål har dit barn stået overfor i forbindelse med det at være kristen?
- Tal sammen som forældre eller i en mindre gruppe om, hvilke konstruktive svar der kan gives på disse spørgsmål.

Opdragelsen er en vandring

Når alt dette er sagt, er udfaldet af barnets relation til Gud ikke udelukkende afhængigt af forældrene og kirken. Mange børn er vokset op med gode forældre og i en levende kirke, men alligevel har de ignoreret og forladt det hele.

Forældres ansvar betyder ikke, at vi skal fremvise et perfekt liv med Gud. Tværtimod, så har barnet brug for ærlige voksne, som er lige så synlige i vores liv med Gud, når vi fejler, som når vi lykkes. Den voksnes ansvar afgrænser sig dog til at vande og tilføre næring til barnets tro. Kun Gud giver væksten.⁶

Min datter var på et tidspunkt trykket af at føle sig anderledes i skolen på grund af sin tro. Jeg lyttede, opmuntrede og guidede hende, så godt jeg kunne. Jeg bad for hende, men hendes tyngende følelse forsvandt ikke. Næste morgen fortalte hun mig, at hun ved sengetid aftenen før havde slået op i sin bibel og læst et salmevers om at komme til Gud i svære tider, så vil han hjælpe. Hun sagde: "Mor, det

var første gang, jeg sådan rigtig har forstået et bibelvers. På en måde blev jeg mere glad”.

Uanset hvor dybt et ønske jeg har om at give troen videre til mine børn, kan jeg ikke skabe den personlige tro hos dem. Ånden hviskede i min datters hjerte om hendes himmelske Far. Martin Luther udtrykte det således: ”Selv om der ikke findes nogen større magt på jorden end en fars og mors, så ender den dog, når Guds ord og gerning overtager.”⁷

Børn er hengivne, sårbare, ærlige og umiddelbare. Sådan har Gud skabt dem, og sådan relaterer barnet til Gud. Barnets kald er derfor først og fremmest at være barn i relationen til Gud.

Som voksne med en længsel og iver efter at vise barnet vejen til Jesus og se det følge ham i en verden, som tilbyder fristende alternativer, må vi ikke presse vores egen trosoverbevisning ned over barnet. I stedet må vi være rollemodeller for et liv som efterfølgere af Jesus, in-

vitere dem med, lytte til deres spørgsmål og søge at finde fællesskaber, de kan være en del af og få ejerskab til.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Reflektér over, hvilket billede dit barn har af din tro og dit kristenliv.
- Er du bevidst om også at være lige så tydelig i dit liv med Gud, når du fejler som når du lykkes?
- Hvordan kan du i højere grad skabe vinduer ind til dit eget liv med Gud, som kan hjælpe dit barn i sin egen vandring som kristen?

Opdragelsen er en vandring og en daglig proces, hvor vi lærer, laver fejl og mislykkes. Men hvor vi også oprejses og får ny frimodighed i troen på vores himmelske Far. Det er et livskald, en livsvandring, som Guds nåde hviler over.

Noter

1 Johannesevangeliet 17,14-19.

2 Johannesevangeliet 16,33.

3 Johannesevangeliet 15,18.

4 Larry Fowler: *Josefplanen*, side 52-71.

5 1. Mosebog 1,27-28, 1. Mosebog 2,18-24, Prædikernes Bog 4,7-12, Efeserbrevet 5,31.

6 1. Korintherbrev 3,7.

7 Martin Luther: *Guldkorn – om at formidle troen til sine børn*, side 34.

Denne artikel er en ud af syv, som er skrevet for projektet *Børn i pluralisme*. De øvrige seks er:

- Andreas Østerlund Nielsen: *Vores børn lever i en pluralistisk verden – hvori består udfordringen?*
- Marianne Holst Nielsen: *Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?*
- Niels Jørn Fogh: *Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie*
- Kurt Christensen: *Apologetik i børnehøjde*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Hvad og hvordan svare på børns spørgsmål til den kristne tro?*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Vi savner medvandrere, der vil tale om ”the Word and the World”*

Alle syv artikler findes på www.kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme

Apologetik i børnehøjde

Også børn har brug for at få troen forklaret og forsvaret. Vore svar skal være enkle, sande og omsorgsfulde.

// AF PROFESSOR KURT CHRISTENSEN, AARHUS

Når det drejer sig om at inspirere forældre til at udruste deres børn til at leve i en pluralistisk kultur, bliver apologetik et vigtigt tema og redskab – for både børn og voksne.

Forsvar for den kristne tro

Begrebet stammer fra græsk og er den internationale betegnelse for forsvar for den kristne tro. Apologetik søger at fremføre gode grunde for, at den kristne tro er sand, sammenhængende og virkelighedsnær. Man kan også udtrykke det på den måde, at apologetikken søger at forklare og forsvare den kristne tro.

Disse to aspekter *forklare* og *forsvare* hænger nøje sammen, idet mange spørgsmål *til* og megen kritik *af* den kristne tro tydeligvis bunder i, at man ikke helt har forstået, hvad kristendommen går ud på. Og i og med at kendskabet til kristendommen i den vestlige verden er på hastig retur, bliver behovet for at forklare og forsvare den kristne tro desto større. Derfor kan der også i vor tid konstateres et stigende fokus på apologetik.¹

Hvad er apologetikkens målsætning?

Ud over det, som allerede er nævnt, kan man formulere den kristne apologetiks målsætning på flere måder. En af nutidens mest indflydelsesrige apologeter, den amerikanske teolog og filosof William Lane Craig, peger i indledningen til sin bog *Reasonable Faith. Christian Truth and Apologetics* på, at kristen apologetik må have tre målsætninger:

- At skabe et kulturelt miljø, hvori det kristne evangelium kan opleves som en forsvarlig mulighed for tænkende mennesker.
- At styrke de troende ved at vise, at der findes gode grunde til at tro og gode svar på de spørgsmål, som ikke-kristne retter til kristendommen.
- Bidrage til, at ikke-kristne ender med at blive levende kristne, altså bidrage til evangelisation.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Overvej eller drøft William Lane Craigs tre målsætninger for kristen apologetik!

Når børn spørger

Normalt, når man beskæftiger sig med apologetik, tænker man på de spørgsmål og den kritik af den kristne tro, som man møder i voksenverdenen, herunder gymnasie- og studentermiljøerne. Så man kan spørge, om det også giver mening at tale om apologetik i børnehøjde. Det vil jeg mene. Ikke mindst, hvis vi ved apologetik forstår at forklare og forsvare den kristne tro.

For mange år siden mødte jeg en mor, som lidt frustreret gav udtryk for, at hendes søn, som på det tidspunkt vel var 12-13 år, hele tiden krævede argumenter for at acceptere de forskellige kristne opfattelser, som han blev konfronteret med i det miljø, hvor de levede. Sådan havde

hun aldrig selv været, mente hun. Hun havde blot accepteret, at sådan var det. Men nu stod hun altså og famlede efter gode og rimelige svar på sønnens spørgsmål.

Det er den virkelighed, vi alle kender til: Også børn – i alle aldre – stiller kloge og logiske spørgsmål til Gud og den kristne tro: *Hvor er Gud? Hvorfor kan jeg ikke se Gud, når han kan se mig? Kan børn også dø? Hvordan kan bedstemor dog komme op gennem al den jord og stenen, som er så tung?* Osv.

Den slags spørgsmål skal vi tage åbent og positivt imod. Vi er nemlig skabt som rationelle og spørgende væsener, der søger forklaring på alt mellem himmel og jord. Og spørgsmålene viser, at børnene er vågne og har kritisk sans og ikke lader sig binde hvad som helst på ærmet. Men hvordan svarer vi dem på en ordentlig måde?

Når man skal argumentere for noget, bør man i sagens natur afpasse argumenterne efter målgruppen. I dette tilfælde gælder det altså børn. Og det kræver på flere måder nogle særlige overvejelser og hensyn.

Børn er mange ting

Men også *børn* er en vidtfavnende målgruppe. Der er stor forskel på at samtale med børn på tre, syv og 14 år om Gud og om troen (og her ved 14-årsalderen sætter jeg i denne artikel den øvre aldersgrænse for *børn*). Det er muligt at give gode argumenter for børn på syv år for, at verden må være skabt af noget andet end sig selv, eftersom alt, hvad vi i øvrigt kender til, er blevet til af noget andet end sig selv. Men over for en 14-årig skal vi måske i tillæg svare på spørgsmål som *hvem har så skabt Gud?* Det spørgsmål kan man i øvrigt også møde fra langt yngre børn.

Og så vil der måske også på anden vis være en vis forskel i samtalens og argumentationens karakter. Mens mindre børns spørgsmål til den kristne tro som regel er forårsaget af en umiddelbar undren eller spørgelyst, kan ældre børns spørgsmål – afhængig af hvem de omgås, hvilke lærere de har, og hvilke fjernsynsprogrammer de har set – være båret af en mere eller mindre bevidst tvivl med hensyn til den kristne tilværelsesforståelses sandhed. Og det er min fornemmelse, at aldersgrænsen for den sidste form for samtaler er for stadig nedadgående

– forårsaget af børnenes stadig tidligere adgang til alle former for informationsteknologi.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Overvej eller drøft børns behov for at få forklaret og forsvaret den kristne tro!

Børn har med kristendommen fået en særlig plads

Som baggrund for forpligtelsen til at tage børns spørgsmål om troen alvorligt og bestræbe sig på at besvare dem ordentligt hører, at børn i og med kristendommens indtog i verden har fået en helt særlig plads og status.

I den antikke verden havde barnet, så vidt vi ved, ikke nogen særlig betydning eller status i sig selv. Det havde kun værdi og betydning som potentiel voksen. Men med Jesu ord om, at barnet er prototypen på dem, der går ind i Guds rige (Mark 10,14), ændrede dette sig. Men samtidig er barnet netop et barn, og det betyder, at der også i samtalen med det om Gud og om troen må tages særlige hensyn.

Jeg vil mene, at der er mindst tre hensyn, som må gælde samtalen og besvarelsen af børns spørgsmål om Gud og om troen. Svarene skal være enkle, sande og nænsomme/omsorgsfulde. Lad os se på disse tre punkter:

1) Svarene skal være enkle

Nogle mennesker er af den opfattelse, at kristendommen er en meget vanskelig og kompliceret størrelse. Det er jeg slet ikke enig i. Luther skrev eksempelvis sin Lille Katekismus for, at en husfader kunne lære sine børn og sin husstand om troen. Det indebærer, at den grundlæggende kristne tro – de ti bud, trosbekendelsen, Fadervor samt dåben og nadveren – ifølge Luther er så enkel, at også børn kan forstå den. Og det tror jeg, at Luther har helt ret i. Kristendommen er for mennesker i alle kulturer: for beduiner i Afrika, professorer i atomfysik i Californien, men også for børn i Danmark.

Man kan derfor overveje, om det mon ikke er derfor, at

verdens tilblivelse, som ifølge naturvidenskaben har været en ganske omfattende sag, bliver beskrevet så enkelt, som det er tilfældet i 1 Mos 1: "Gud sagde: 'Der skal være lys!' Og der blev lys... Så blev det aften, og det blev morgen, første dag". Og mon ikke en af årsagerne til, at Jesus fortalte om Himmeriget i lignelser, tilsvarende har været, at de er lettilgængelige for alle mennesker.

Disse bibelske forbilleder bør vi tage ved lære af, sådan at vi, når vi taler med børn om Gud og troen og forsøger at besvare deres spørgsmål, også bestræber os på at svare så enkelt som muligt og bruge indlysende billeder og sammenligninger – alt efter deres alderstrin. Og i den forbindelse må vi hente inspiration, hvor vi nu kan, eksempelvis hos C.S. Lewis.

Mange har i øvrigt erfaret, at når de som børn har mødt og er kommet til at elske C.S. Lewis' Narnia-bøger og så senere i livet er blevet konfronteret med det kristne budskab, er der på en eller anden måde noget godt og fortroligt ved kristendommen.

Generelt, når man taler om apologetik, fremhæves det ofte, at der formentlig ikke er mange, der er blevet ført til levende kristen tro ved rationelle argumenter alene, og at det derfor er helt afgørende at bede Helligånden om at virke med. Denne bøn om Helligåndens medvirken tror jeg, at vi også kan udstrække til apologetik i børnehøjde, så vi beder om de rette billeder og sammenligninger.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvilke ord vil du bruge for at gøre det enkelt at forklare dit barn, at Gud har skabt os?

2) Svarene skal være sande

Kravet om enkelthed, som alt efter alderstrin i varierende grad må gælde samtalen med børn, kan i visse situationer synes at konflikte med kravet om sandhed. Mindre børn vil normalt acceptere næsten ethvert svar, som vi voksne kan få os selv til at give.

Men det er givetvis muligt at tale så enkelt og unanceret om Gud og om den kristne tro, at det grænser til

usandhed. Fx om Guds almagt og uafkortede omsorg for sine børn. Her er det vigtigt, at vi ikke binder børnene noget på ærmet. Det, som vi fortæller dem, må være så tæt på sandheden, som det er os muligt. Simpel anstændighed og vor fortsatte troværdighed i relation til børnene kræver det.

Til kravet om sandhed hører så også, at vi indrømmer, når vi ikke rigtig har et godt svar. Hvordan forklarer vi eksempelvis for et lille barn, at Gud er kærlig og altid hører vores bøn, når mor eller lillesøster alligevel dør? Kristendommen rummer en virkelighedsnær og sammenhængende tilværelsesforståelse. Men det betyder ikke, at vi har fået svar på alt. Og det betyder ikke, at kristendommen er fri for paradokser.

Her er det min erfaring, at det slet ikke svækker vores 'position', hverken i forbindelse med apologetik generelt eller over for børn, at vi vedgår vores tøven og usikkerhed med hensyn til, om vi nu også har det endelige og fyldestgørende svar.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvordan kan vi inspirere vores børn at leve med det gådefulde, uforståelige og forunderlige i den kristne tro?

3) Svarene skal være nænsomme og omsorgsfulde

På samme måde som kravet om enkelthed til tider kan synes at kollidere med kravet om sandhed, kan kravet om sandhed i visse tilfælde synes at kollidere med kravet om hensyntagen og omsorg. Paulus taler et sted om, at vi skal være sandheden tro i kærlighed (Ef 4,15). Det gælder også i forbindelse med apologetik i børnehøjde.

Det betyder formentlig, at der er svar, som vi ikke kan give eller kun kan give meget nænsomt, fordi der er sider ved tilværelsen, som vi ikke bør vise små børn. K.E. Løgstrup taler i den forbindelse om, at ingen voksen, som er ved sine fulde fem, vover at tage livsmodet fra børn.

På den anden side skal vi ikke undervurdere børn. De har ofte en klar fornemmelse af, hvornår vi forsøger at

krybe uden om at fortælle dem sandheden. Denne afvejning mellem sandhed og kærlighed kræver stor visdom, skønsomhed og Helligåndens gode medvirken.

Sammenfattende for en apologetik i børnehøjde må det gælde, at vi bestræber os på at give børnene svar, som er så enkle, at de kan forstå dem, så nænsomme, at de kan leve med dem i deres aktuelle livsfase, og så tætte på "den totale sandhed", som det er os muligt.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvad indebærer *nænsomheden* for dig, når det drejer sig om at svare på børns spørgsmål til den kristne tro?

Er apologetik i børnehøjde noget specielt?

Både ja og nej. Selvfølgelig skal vi, som det også er blevet påpeget, i samtalen med børn om Gud og troen tage højde for, at der er tale om børn. Men de tre hensyn, som jeg har fremhævet – enkelhed, sandhed og nænsomhed – kan ved nærmere eftertanke siges at gælde alle former for apologetik.

Og noget tilsvarende gælder også *hensigten* med apologetik i børnehøjde. Hensigten må, sådan som jeg ser det, være 1) at svare på børnenes konkrete spørgsmål. Og det er i den forbindelse vigtigt at signalere, at det er helt i orden at stille den slags spørgsmål. Det kan få stor betydning, når de senere i livet har brug for at luftte deres tvivl og uro. Og konsekvensen af svarene, al deres ufuldkommenhed til trods, skulle 2) gerne blive, at de den sekulariserede kultur og deres ikke-kristne kammerater til trods med tryghed kan leve i deres (barne)tro.

Disse to formål med apologetik i børnehøjde svarer i høj grad til målsætning 1 og 2 for apologetikken generelt, som vi mødte hos William Lane Craig.

Når det gælder om at udruste og inspirere børn til at leve frimodigt i en pluralistisk verden, kan apologetikken række en vigtig, hjælpende hånd, især når den introduceres af voksne – forældre, lærere og klubledere – som samtidig giver børnene følelsesmæssigt nærvær, og som er troværdige forbilleder for dem. Vores ord kan ikke undværes, men her som alle andre steder i livet sammen med børn og unge tæller det levede liv mere end ordene.

Noter

- 1 I Danmark har dette bl.a. ytret sig i oprettelsen af Center for Kristen Apologetik (CKA). Se www.apologetik.dk

Denne artikel er en ud af syv, som er skrevet for projektet *Børn i pluralisme*. De øvrige seks er:

- Andreas Østerlund Nielsen: *Vores børn lever i en pluralistisk verden – hvori består udfordringen?*
- Marianne Holst Nielsen: *Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?*
- Niels Jørn Fogh: *Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie*
- Merete Holm Dalsgaard: *Forankring og dialog*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Hvad og hvordan svare på børns spørgsmål til den kristne tro?*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"*

Alle syv artikler findes på www.kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme

Hvad og hvordan svare på børns spørgsmål til den kristne tro?

Giv dit barn både rødder og vinger! Rødder, der er forankrede i en kristen tro og et kristent livssyn. Vinger, som tør flyve ud for at udforske verden og være næste for dem, dit barn møder.

// AF DAGLIG LEDER CARSTEN HJORTH PEDERSEN, HILLERØD

Det er ikke bare voksne, men i høj grad også børn, som stiller relevante spørgsmål til den kristne tro. For troen udfordres og betvivles i dag på de arenaer, hvor børn færdes fx i skolen og på internettet.

Nogle børn er ganske vist mere spørgende og skeptiske end andre; men de voksne kommer ud for at skulle svare på børns spørgsmål om den kristne tro. Og det er ikke altid let.

Der er selvfølgelig forskel på, om børn er fem eller 15 år. Det kræver derfor ikke bare, at man ved, *hvad* man skal svare, men også *hvordan* man skal tale med børn i forskellige aldre om fx:

- Min kristendoms lærer siger, at Bibelen ikke er mere sand end så mange andre bøger.
- På internettet har jeg læst, at vi ikke er skabt af Gud, men stammer fra aberne.
- Tror min fodboldkammerat Ali, som er muslim, og jeg på den samme Gud?
- I går så jeg en film, hvor drenge kyssede drenge, og piger kyssede piger. Er det i orden?

Ubrugelige strategier

I kirkelige miljøer har mindst tre forskellige strategier været brugt i forsøget på at tackle sådanne udfordringer.

1. Den første er at isolere børnene, så de ikke møder den slags spørgsmål. Men den strategi er hverken mulig eller god i den nuværende situation. Internettet er opfundet, og vi lever ikke (længere) i en kristen enhedskultur. Selv om vi kan ønske – og skal arbejde på – at børn ikke tvangsmodnes, må vi se i øjnene, at selv små børn ikke kan isoleres fra såkaldt verdslige miljøer.
2. Den anden strategi er at sige til børnene, at det er i modstrid med troen at bruge sin fornuft. Men den strategi dur heller ikke. For selv om troen er andet og mere end fornuft, er sand og sund kristen tro ikke i *modstrid* med sand og sund fornuft. Al sandhed er Guds sandhed! Vi har og får ganske vist ikke lys over alle ting. Men vi har ingen grund til at være bange for virkeligheden, fordi den grundlæggende er Guds.
3. Den tredje strategi er at latterliggøre kristentroens modstandere eller beskyldte dem for at være uhæderlige eller dumme. Problemet med den strategi er, at det ikke er sandt! Selvfølgelig findes der latterlige og uhæderlige kristendomsmodstandere; men der findes også latterlige og uhæderlige kristne. Det bør derimod være en væsentlig del af vores trosforsvar (også i børnehøjde), at vi ikke går efter manden, men efter bolden.

Derfor er der ingen anden vej end at tage børnenes spørgsmål og indvendinger alvorligt og prøve at svare, så godt vi kan i forhold til deres alder og modenhed. Små børn skal have meget konkrete – og lidt firkantede – svar, mens teenagere kan klare lidt mere abstrakte svar, der er knap så firkantede.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Overvej eller drøft de tre nævnte strategier – og alternativerne!

Vi er begrænsede og kan tage fejl

Der er også den forskel, at små børns spørgsmål som regel er stillet af ”simpel” nysgerrighed og spørgelyst, mens teenageres spørgsmål kan stilles ud fra dybtgående og regulær tvivl eller protest.

Naturligvis skal vi ikke *gøre* noget til et problem for børnene, før de selv oplever det eller er modne til at blive præsenteret for det som et problem. Det kræver godt kendskab til børnene og voksen skønsomhed.

I alle tilfælde er det vigtigt, at vi smitter vores børn med den grundindstilling, at alle andre mennesker kan lære os noget. Javel, ikke-kristne miljøer kan være farlige for troen; men der findes også sunde værdier, sande erkendelser og dejlige mennesker uden for de kirkelige arenaer! For nogle kristne forældre er det ganske vist en fare, at de nedtoner det kristne i hjemmet, måske fordi de selv bærer på negative erfaringer fra deres eget kristne opvæksthjem. Men det er også en overhængende fare for nogle forældre, at de i for høj grad gør ”verden derude” til et farligt sted.

Det handler grundlæggende om at arbejde på, at vores børn tør lytte til andre, lære af andre og bidrage til det fælles – med en stærk og sund kristen identitet.

Husk også, at vi ikke kan eller skal svare på alting! Det er bedre at vedgå sine manglende eller mangelfulde svar end at foregøgle en sikkerhed, man ikke har. Og selv, når vi ved meget om en sag og faktisk kan svare, kan vi komme til kort. Fordi vi ikke kender livets inderste

hemmeligheder. Fordi vi mennesker er begrænsede, mens Gud er ubegrænset. Fordi vi kan tage fejl, mens kun Gud er ufejlbarlig.

Det er kort sagt en del af vores vilkår som mennesker, at vi har grænser. Livet er større end os. Vi må undres. Tilværelsen er kompleks og gådefuld. Dét er uhyre vigtigt at kommunikere til børn. Den indstilling gør nemlig ”rummet”, som vi er i sammen med børnene, større, ikke mindre.

Syv relevante råd, når vi taler med børn

Man kan ikke lave en opskrift på, hvordan man taler med børn om store spørgsmål i relation til den kristne tro. Men lad mig nævne syv relevante råd, der som regel er værd at huske på:

1. Lyt grundigt til barnet, så du ved, hvad barnets problem reelt er. Bed evt. om uddybning med spørgsmål som: Hvornår kom den tanke til dig? Hvad har fået dig til at føle dét? Hvem har sagt sådan?
2. Prøv at sætte dig mest muligt i barnets sted. Hvordan er det for barnet af have de spørgsmål eller den tvivl, som det giver udtryk for, og prøv at forstå, *hvorfor* barnet tænker, føler og vil, som det gør.
3. Prøv at finde mest muligt positivt i barnets tanker og følelser. Påskøn, at barnet kommer frem med sine spørgsmål eller sin tvivl.
4. Mød det evt. farlige og negative i barnets spørgsmål og tvivl med ærlighed, saglighed og omsorg. Forsøg at tage den skam fra barnet, som det muligvis bærer på.
5. Fortæl evt. lidt om, hvordan du selv har det med nogle af de ting, I taler om. Men sig ikke *for* meget, for især mindreårige kan godt blive angste, hvis de føler, at far og mor er meget usikre.
6. Skab så vidt mulig en tryk, åben og rolig situation omkring disse samtaler om store, tunge spørgsmål til den kristne tro. Især små børn har ofte mere nytte af en tryk stemning end af en flom af ord.
7. Se i øjnene, at det både er din ret og din pligt at påvirke dine børn; men øv dig altid på at påvirke *med respekt* for barnet. Det er en livslang øvelse!

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvad vil det konkret sige for dig, at påvirke børn med respekt? (Både *påvirke* og *respekt*!)

Lad os nu prøve at udfolde disse generelle råd i mødet med nogle konkrete spørgsmål:

Findes Gud?

Børn skal ikke være gamle, før de finder ud af, at nogle mennesker ikke tror på Gud. Selv i kristne børnehaver og på kristne friskoler støder børnene – heldigvis! – ind i andre børn (og deres forældre), som ikke tror på Gud. Derfor er det naturligt, at børn spørger, om Gud findes.

For små børn er problemet som regel ikke så stort, fordi de normalt har langt større tillid til forældrene end til alle andre. Så hvis far og mor siger, at Gud findes – og vi beder til ham hver dag – så må det være de andre, der tager fejl!

Men op gennem skoleårene kan spørgsmålet på ny blive påtrængende, fx når børn hører, at man ikke kan bevise, at Gud findes. I den situation må man tale med børnene om, at der jo godt kan findes noget, som ikke kan måles og vejes. Og at det også er en form for tro, at man tror, at kun det videnskabeligt beviselige findes.

Over for teenagere, som måske spørger, fordi det eksistentielle svælg åbner sig under dem, kan man nævne nogle af de gode grunde, der findes, for Guds eksistens, fx at mennesker til alle tider og på alle steder har troet på noget guddommeligt.

Især over for teenageren er det vigtigt at gøre det legitimt at sætte ord på tvivlen om Guds eksistens. Man kan måske også – nænsomt – sige lidt om sin egen eventuelle tvivl, men også om egne erfaringer i livet med Gud. Ganske langsomt må det også gå op for børn, der snart er voksne, at selv om der gives gode grunde til, at Gud findes, er det i sidste ende et spring ud på dybt vand at tro på ham.

Når det gælder dette og de følgende spørgsmål, er det vigtigt ikke udelukkende at ruste sine børn til at tænke defensivt, men til primært at tænke offensivt. Altså, at vi

som kristne har noget *godt* at bidrage med iblandt andre mennesker, som tror på noget andet, eller som er ateister. Den grundindstilling lærer børn først og fremmest af forældrenes måde at agere på.

Hvis vi som forældre er defensivt tænkende, lærer vores børn hurtigt en lignende indstilling. Men hvis de erfarer, at vi voksne i forhold til naboer og ikke-kirkelige familiemedlemmer er frimodige om det, vi tror på, og har en grundlæggende overbevisning om, at vi er på livets side, vil børnene – i hvert fald til en vis grad – blive smittet af en sådan indstilling.

Helt konkret kan det give sig udtryk i, at vi finder en glæde og lettelse i, at vi ikke selv er de øverste i tilværelsen; men at der er en Gud over os, som både stiller os til ansvar, og som elsker os.

Hvorfor skulle bedstemor dø?

Alle børn og teenagere kommer til at gøre erfaringer af noget smerteligt og vanskeligt i livet. Både på egen krop og på andres. Men der er stor forskel på, *hvor meget* ondt og lidelsesfyldt vi kommer ud for. Det er i sig selv et problem, hvorfor andre mennesker har det meget værre *eller* meget bedre end mig.

Små børns største behov er ikke af intellektuel karakter – selv om det kan være tilfældet for nogle få. Deres største behov er at få (gen)oprettet den følelsesmæssige tryghed. Derfor er det vigtigt, at de oplever, at vi som voksne tør tage dem i hånden og gå ind i det mørke, farlige rum, som "lidelsens problem" er. At vi fx taler med Gud om det, mens børnene lytter med. Men også, at små børn erfarer, at voksne med større modenhed og livserfaring sender signaler om, at selv om vi bliver ramt – fx af et dødsfald – så er jeg hos dig og passer på dig.

Over for større børn og teenagere kan det være på sin plads at fortælle lidt om, at lidelsens gåde har mennesker altid lidt med. Man kan fx fortælle om Job eller læse nogle af salmerne, som sætter ord på det svære, eller man kan fortælle lidt om, hvordan man selv har mødt det og tacklet det.

Noget af det vigtigste er at forkynde – og man kan godt forkynde i *samtalens* form! – at Gud selv blev menneske i Jesus Kristus. Ikke alene for at være solidarisk med os, men for at bryde det ondes magt, så vi ved troen

på ham har håb om evigt liv i Guds synd- og lidelsesfrie verden.

Når børn får forklaret, at afdøde bedstemor både kan være nede i jorden og oppe i Himlen hos Gud, kan de som regel godt rumme det. Ja, det kan blive en anledning til, at vi voksne lærer *af børnene*, at de to ting godt kan være sande på samme tid. For når det angår troen, er børnene ofte vores læremestre!

Er det rigtigt, at vi stammer fra aberne?

Evolutionsteoriene er meget udbredte. Også børn møder dem alle vegne: I børnehaven, på skolen, på TV og internet og blandt kammerater.

Det første, man må gøre sig selv og sine børn klart, er, at der er noget om snakken! Der findes forhistoriske dyr, som vi kan finde skeletter af i dag, og nye hunderacer kan udvikles. Det er også langt på vej sandt, at de stærkeste planter og dyr overlever og bringer deres gener videre. Jeg synes også, man skal gøre det klart for børn, at Bibelen ikke behøver forstås på den måde, at verden er ca. 6.000 år gammel.

Det er imidlertid et springende punkt, om mennesket er skabt som noget kvalitativt andet end dyr og planter. På det punkt vil jeg – også over for børn – fastholde, at mennesket ikke blot er et højt udviklet dyr, men at vi af Gud er skabt med en ånd (jf. at Gud åndede på mennesket, da han skabte det), hvilket gør, at vi er andet og mere end det øvrige skaberværk.

Jeg tror, det er meget vigtigt, at børn får en stærk overbevisning om at være skabt af Gud. Ikke blot som art. Men også hver enkelt af os. Netop *jeg* er villet af Gud som netop *mig*!

Jo ældre børn bliver, desto mere må vi voksne prøve at gå ind i de mange underliggende spørgsmål om forholdet mellem udvikling og skabelse. Man vil ofte opleve, at man løber tør for faglig viden. Derfor kan det være en ide at henvise især større børn til bøger og hjemmesider, der kan hjælpe på vej.

I den forbindelse er det vigtigt med de voksne ærlighed, så man fx medgiver, at nogle data tyder på udvikling, mens andre tyder på skabelse. Store børn skal lære at leve i den spænding, at vi ikke har eller får svar på alle spørgsmål, selv om vi skal slide med at få det.

Heller ikke her er det afgørende, at vi er korrekte svarautomater; men at vi ærligt og nærværende rummer de mange spørgsmål, der findes på dette felt, og tør være sammen med vores børn om dem.

Tror Ali og jeg på den samme Gud?

De fleste børn og teenagere kommer til at møde jævnaldrende muslimer – i børnehaven, skolen, nabolaget eller fodboldklubben. De vil også møde det i film og på sociale fora og i skolens undervisning (selv om der ingen muslimske børn er i klassen).

Da nogle muslimske børn og unge ofte er frimodige om deres tro, er det ikke unaturligt, at børn fra kristne hjem sammenligner sig med dem: Hvilke forskelle og ligheder er der? Hvis ikke det er den samme Gud, vi tror på, hvordan kan vi kristne så vide, at vores tro er den rigtige?

I mødet med anderledes troende er det vigtigt at give sine børn den indstilling, at det ikke er farligt at møde de andre og måske endda lære af dem, så længe man ved, hvad man selv står for, og tør vise det. Af muslimske børn kan vores egne måske lære, at man ikke behøver skjule sin tro, men at det faktisk kan være en fordel for alle, at man markerer sin tro fx ved, at man beder borbøn i hjemmet, eller at man går i kirke.

Sandhedsrelativismen er en stærk tendens i vores tid. Det er så let – også som voksen – at hylde tanken om, at enhver bliver salig i sin tro: Ja, jeg tror på Den treenige Gud Fader, Søn og Helligånd, mens du tror på Allah – eller en anden gud. Men bare du og jeg har det fint med hver vores tro, er det godt.

En sådan indstilling er imidlertid ofte udtryk for dovenskab eller frygt for konfrontering. Vi må derfor lære vores børn at stå ved deres tro over for andre. Skridt for skridt skal de gerne lære, at vi mennesker faktisk viser hinanden den største respekt ved ikke at feje uenigheder ind under gulvtæppet, men tør konfrontere hinanden med dem – i respekt for, at vi hverken kan eller må påtvinge andre vores egen tro.

Denne – kunne vi kalde det – åndsfrighed i børne- eller teenagehøjde er det utrolig vigtigt at øve sig på. Og vores børn lærer det nok bedst ved at blive udsat for det. Altså ved, at vi også påvirker dem med kristen tro i respekt for, at vi heller ikke kan påtvinge vores egne børn troen.

Så når William spørger, om han og Ali tror på samme Gud, er det ikke så vigtigt at give en religionshistorisk udredning, men at påpege de afgørende forskelle på de to former for tro. William kan fx kalde sin Gud for "far". Det kan Ali ikke. Men også at fortælle William, at han ikke skal være bange for at tale med og lytte til Ali. Når de to drenge bliver omkring 15 år, er det imidlertid også vigtigt at få sagt nogle dybere ting om forskelle og ligheder på de to religioner – både historisk og aktuelt.

Findes der et Helvede?

Et af de andre store spørgsmål, som børn – og voksne – især i konservative kirkelige miljøer møder, er, om der findes en fortabelse, og hvem der havner dér.

Men i virkeligheden er der *ingen* forældre, der kommer uden om det spørgsmål. For man svarer også på det, hvis man ureflekteret tilslutter sig mainstream-svaret, nemlig at der da selvfølgelig ikke er en dobbelt udgang på livet, så nogle mennesker efter døden kommer i Himlen, mens andre kommer i Helvede!

I virkeligheden er der altså ingen af os, der kan undgå at svare på det store spørgsmål om, hvor vi går hen, når vi dør. Selv det ikke at ville svare er et svar. Derfor er det ikke sandt, at man er grusom imod sine børn, hvis man giver dem svar, mens man er barmhjertig, hvis man tier. Det afgørende er fortsat, hvad forældrene selv tror. Og den overbevisning forældrene har – også i dette spørgsmål – har børnene altid bedst af at lære at kende. I det mindste, så de med tiden kan mene det modsatte af far og mor!

Det betyder ikke, at man skal svare uempatisk, eller at man skal sige det samme til en fireårig som til en 14-årig, eller at man skal sige det samme til Sofie som til Magnus. Spørgsmålet om livet efter døden skal – som alle de andre af tilværelsens store spørgsmål – håndteres med lige dele kærlighed og sandhed. Lad mig nævne nogle pejlemærker:

Jeg mener, vi svigter børn, hvis vi konsekvent viger uden om dette store spørgsmål. Det kaster en sund alvor ind i livet. Det skaber en vigtig horisont i en tid, hvor medier, reklamer og talrige andre stemmer foregiver, at vi kun lever på denne side af døden, eller at det ender godt for alle efter døden.

Men her som så mange andre steder er det vigtigste

ikke vores ord; men at børnene møder voksne, der selv lever med evighedshorisont. Når det kan være så svært for os at tale om evig frelse og fortabelse til børnene, skyldes det måske, at vi som voksne er flove over det eller har fortrængt det!?

I den forbindelse er det vigtigt at vide, at talen om den dobbelte udgang ofte aktiverer en dybtliggende separationsangst hos især små børn, dvs. angsten for at blive adskilt fra far og mor. Det gælder især børn fra ikke-kirkelige hjem. De ræsonnerer hurtigt, at hvis jeg tror på Gud, mens far og mor ikke gør det, så skal vi adskilles i evigheden. Og det er meget skræmmende.

Det forhold lukker ikke munden på den voksne, men det giver os visdom til at tale om det med tydelige og gode ord – båret af trøsten i det kristne håb – og til at rumme, opsuge og respondere på barnets angst.

Det er også oplagt at gå bønnens vej sammen med børnene, så vi beder for dem, som (så vidt vi kan se) ikke er Guds børn. I den forbindelse skal vi lære børnene, at vi ikke kan tvinge nogen til at komme til tro ved at bede for dem; men at Gud gør en *særlig* indsats over for dem, vi beder for.

Er det forkert at være homoseksuel?

Spørgsmål om krop, køn og sex – herunder homoseksualitet – kommer vi ikke uden om i forhold til vores børn. Godt det samme! For det er et vigtigt og stort felt i livet. Det har det altid været, og det er det især i dag, hvor klassisk kristen seksualmoral marginaliseres.

I mine tanker om, hvad og hvordan vi kommunikerer med børn om dette tema, tager jeg afsæt i det etiske standpunkt, som er mit i denne sag: Nogle mennesker – også børn og unge – har tilsyneladende stærke, varige homoseksuelle følelser. Det er en følge af syndefaldet, men altså ikke mere, end at andre slås med andre følger, eller at vi alle er underlagt syndefaldets konsekvenser. "

Det afgørende etiske spørgsmål er derfor, om et menneske vælger at leve sine eventuelle homoseksuelle følelser ud eller vælger – som regel under hård kamp – ikke at ville leve disse følelser ud. Etisk set er det altså ikke forkert at have disse følelser. Det afgørende er, hvilke følger man drager af dem. Ud fra denne etiske position må al form for homofobi bekæmpes, og mennesker med

homoseksuelle følelser må omsluttet med en særlig grad af omsorg.

I forhold til kommunikationen med børn vil det derfor være forkert at tabuisere dette spørgsmål. Lad det komme ud i det åbne. Hvis man siger til sine børn, at det er forkert, at drenge kysser drenge og piger kysser piger, er det altså vigtigt tydeligt at markere, at disse mennesker hverken er ulækre, klamme eller forkerte. Man kan sagtens holde af mennesker, som gør noget, man mener er forkert. Ja, det er vi i virkeligheden *alle* afhængige af, fordi ingen af os altid gør det rigtige.

Denne indstilling – præget af etisk tydelighed, åbenhed og menneskelig varme – er vigtig for børnene at møde, så de bliver i stand til at møde homoseksuelle medmennesker, og for at de – så vidt muligt – kan komme igennem kampe med deres seksuelle identitet.

Der er meget mere at sige om det med at kommunikere med børn og unge om krop, køn og sex. Så læs om det, og tal med andre forældre om det.¹

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvad og hvordan vil du svare på ovennævnte seks spørgsmål – over for en 6-årig og over for en 14-årig?

Note

- 1 Se fx mit hæfte *Hvordan tale med børn og unge om sex?* (Kan bestilles ved henvendelse til Kristent Pædagogisk Institut.)

Beskyttelses- eller udrustningsstrategi

Her har jeg kun behandlet nogle få af de spørgsmål, som børn stiller, og svarene har været meget korte. Derfor en opfordring til at læse en apologetisk bog, fx Alister McGrath: *Forsvar for troen* eller lignende. Center for Kristen Apologetik (CKA) har også mange gode resurser på deres hjemmeside www.apologetik.dk

I artiklen *Apologetik i børnehøjde* nævner Kurt Christensen, at svarene til børn skal være *sande, enkle* og *nænsomme*. Det er godt udtrykt! Kun sådan kan vi realisere en sund beskyttelsesstrategi OG udrustningsstrategi.

Selvfølger skal – især små – børn beskyttes mod nogle af tilværelsens store, vanskelige temaer eller møde dem på et meget foreløbigt niveau. Det er både legitimt og nødvendigt. Beskyttelsesstrategien var måske også den, forældre *primært* kunne bruge for 50 år siden; men i forhold til den sekulære og pluralistiske verden, som vores børn møder i dag, er udrustningsstrategien vigtigst. Desto mere, jo ældre børnene er.

Lad os derfor hjælpe og inspirere hinanden til at *udruste* børn og teenagere med både rødder og vinger i mødet med det omgivende samfunds mange dejlige medmennesker!

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Overvej eller drøft forholdet mellem beskyttelsesstrategi og udrustningsstrategi i børneopdragelsen!

Denne artikel er en ud af syv, som er skrevet for projektet *Børn i pluralisme*. De øvrige seks er:

- Andreas Østerlund Nielsen: *Vores børn lever i en pluralistisk verden – hvori består udfordringen?*
- Marianne Holst Nielsen: *Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?*
- Niels Jørn Fogh: *Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie*
- Merete Holm Dalsgaard: *Forankring og dialog*
- Kurt Christensen: *Apologetik i børnehøjde*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"*

Alle syv artikler findes på www.kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme

Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"

Konklusion på spørgeskemaundersøgelse blandt 118 deltagere på KFS' Discipeltræf i oktober 2017

// AF DAGLIG LEDER CARSTEN HJORTH PEDERSEN, HILLERØD

Undersøgelsen er blevet gennemført i forbindelse med projektet *Børn i pluralisme*, som har til hensigt at hjælpe og inspirere forældre (og andre) til at udruste børn og unge til at leve frimodigt med kristen tro i et pluralistisk og sekulariseret miljø og samfund.

Ved at spørge en gruppe unge (ca. 18 år) fra kirkelige hjem om, hvordan de har oplevet samspillet med forældrene (og andre), hvad dette angår, håber vi på at få en pejling på, hvordan det står til med denne del af dannelsen og oplæringen. Både til opmuntring og til selvransagelse.

I spørgeskemaet blev den store – og lidt vanskeligt forklarlige – sag med, hvordan respondenter er blevet dannet eller udrustet i deres kirkelige barndomshjem til at leve i et pluralistisk og sekulariseret miljø, formuleret enkelt med vendingen: "leve med kristen identitet i ungdomskulturen".

118 respondenter

Alle 449 deltagere på KFS' Discipeltræf i oktober 2017 blev bedt om at besvare spørgeskemaet, som udelukkende forelå elektronisk. 118 benyttede sig af muligheden. Da vi havde sat 100 som minimum, er antallet af svar tilfredsstillende, om end vi bestemt kunne have ønsket flere. Svarprocenten er altså 26 %.

41 % af respondenterne er mænd. 59 % er kvinder. Forklaringen på denne skævhed kender vi ikke. Den kan

muligvis skyldes, at der var flere kvindelige end mandlige deltagere på årets Discipeltræf.

Respondenternes gennemsnitsalder er meget tæt på 18 år, hvilket fremgår af følgende oversigt for fødselsår:

1997	5 %
1998	24 %
1999	37 %
2000	26 %
2001	6 %

Respondenterne skulle også oplyse hvilket postnummer, de bor i. Her ses en udtalt spredning. Syv respondenter bor i postnummer 3400 (Hillerød), seks i postnummer 6900 (Skjern). Der bor fem eller færre i de øvrige postnumre. Respondenterne er altså spredt over hele landet.

Skolegang

51 % af respondenterne har fra 0. til 9./10. klasse fortrinsvis gået på en kristen friskole. 47 % af dem har fra 0. til 9./10. klasse fortrinsvis gået på en folkeskole.

Et forsøg på at krydskøre denne forskel med spørgsmål 16 om, hvad respondenterne har oplevet som den største udfordring ved at leve med kristen identitet i ungdomskulturen, gav ikke signifikante udsving. Hvilket altså må betyde, at det ikke er skolegangen, der har stor betydning for, hvordan respondenterne føler sig udrustet

til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen. Den kristne friskole har tilsyneladende hverken givet respondenterne særlige fordele eller hindringer i så henseende, og tilsvarende for folkeskolen.

Kristne friskoler kan altså vælge at lade sig udfordre: Er det godt nok, at vi ikke udruster eleverne bedre end folkeskolen til at leve med kristen identitet i et pluralistisk samfund? Men kristne friskoler kan også hæfte sig ved, at undersøgelsen *ikke* bekræfter den fordom, at eleverne på disse skoler *hindres* mere end andre elever i at leve med kristen identitet i et pluralistisk samfund.

Næsten alle (94 %) respondenterne har ud over den forudgående skolegang gået på en efterskole med stærk kristen profil. 3 % har ikke gået på efterskole, og 3 % gik på en efterskole med en svag kristen profil.

Disse data siger noget om respondenternes homogenitet – og måske noget om, hvem der kommer på *Discipeltræf*. Men data giver dermed heller ikke mulighed for at undersøge, om der – i forhold til dette med at leve med kristen identitet i ungdomskulturen – er forskel på, hvilken type efterskole man har gået på.

Næsten alle (93 %) respondenterne er på svartidspunktet i færd med at tage en gymnasial uddannelse. Det er altså unge fra STX, HTX, HHX og HF, der har besvaret spørgeskemaet. Det giver mange oplysninger om netop denne gruppe, men til gengæld ingen oplysninger om fx de unge, som har erhvervsarbejde, hvilket både er en begrænsning og præcisering i undersøgelsen.

Kirkelig tilknytning

Også den kirkelige tilknytning for respondenterne er forholdsvis homogen. 44 % af respondenterne svarer, at deres barndomshjem primært har haft tilknytning til folkekirken. 31 % til missionshus og 21 % til evangelisk-luthersk fri- eller valgmenighed. Blot 3 % markerer, at deres barndomshjem ingen kirkelig tilknytning har.

Da målet er at undersøge, hvordan unge fra kirkelige hjem har oplevet dannelsen og opvæksten i forhold til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen, har vi altså fået 96 % respondenter midt i denne målgruppe. Desuden er det stort set udelukkende unge fra evangelisk-lu-

thersk sammenhæng, som svarer. PS: På samme tidspunkt i efterårsferien havde frikirkerne et lignende arrangement for denne aldersgruppe.

I besvarelserne af spørgsmål 7A viser det sig desuden, at respondenterne har en *stærk* kirkelig tilknytning. 71 % markerer, at familien gik i kirke ca. én gang om ugen, mens 24 % gik ca. en gang om måneden. Respondenterne kommer altså typisk fra "meget kirkelige" hjem, hvilket korresponderer med, at de gik på efterskoler med en stærk kristen profil.

Noget tilsvarende fremgår af besvarelserne af spørgsmål 9: *Hvilken betydning har/havde den kristne tro i dit barndomshjem?* Her svarer 76 % "meget stor betydning", og 14 % svarer "nogen betydning".

Det samme mønster vises, når der spørges til, hvor ofte der blev holdt andagt, bedt aftenbøn eller lignende i barndomshjemmet:

Ca. hver dag	65 %
Ca. hver anden dag	15 %
Ca. en gang om ugen	19 %
Sjældnere/aldrig	1 %

Endelig viser det sig, at respondenterne svarer, at den kristne tro betyder meget for dem *i dag*. 93 % svarer "meget stor betydning" og 5 % svarer "nogen betydning".

Vi har med andre ord fået svar fra en gruppe respondenter, der er central for projektet *Børn i pluralisme*, idet vi har villet undersøge, hvordan sådanne hjem og unge klarer dannelsen til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen. Undersøgelsen giver derimod ingen svar på, hvordan den gruppe af unge, der kommer fra hjem med en svagere kristen profil, vurderer sagen.

Barndomshjemmets/forældrenes betydning

I spørgsmål 9-17 spørges der dybere ind til, hvordan respondenterne vurderer, at deres opvæksthjem m.fl. er lykkedes i forhold til at udruste dem til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen.

Spørgsmål 9A lyder: *Synes du i dag, at dine forældre udru-*

stede dig til at møde ungdomskulturen med tydelig kristen identitet? Svarene fordeler sig sådan:

Ja	78 %
Nej	13 %
Ved ikke	9 %

Langt de fleste respondenter (78 %) mener altså, at forældrene udrustede dem til at møde ungdomskulturen med tydelig kristen identitet. 13 % gjorde ikke.

Spørgsmål 11 lyder: *Hvor ofte har I i dit barndomshjem talt om at leve med kristen identitet i ungdomskulturen?* Svarene fordeler sig sådan:

Ca. 1 gang om ugen	16 %
Ca. 1 gang om måneden	33 %
Ca. 1 gang i kvartalet	24 %
Sjældnere/aldrig	27 %

Når spørgsmål 9A og 11 krydses med hinanden, fremkommer følgende:

Hvor ofte talte I om ...? (Sp.m. 11)	1 gang om ugen	1 gang om måneden	1 gang i kvartalet	Sjældnere / aldrig
Udrustede dine forældre dig? (Sp.m. 9A)				
Ja	22 %	43 %	24 %	11 %
Nej	0 %	0 %	17 %	83 %
Ved ikke	11 %	22 %	22 %	45 %

Det viser sig altså, at der er et sammenfald mellem, hvor dårligt respondenterne mener, at forældre har udrustet dem, og hvor sjældent der blev talt om sagen i barndomshjemmet.

Dog er det værd at bemærke, at de forældre, der har talt med deres børn om temaet ca. en gang om måneden, har udrustet deres børn bedre end dem, der har talt om det ugentligt eller kvartalsvis. Nu er dette samtale-tema

nok ikke en sag, der kan fastsættes en bestemt ugentlig eller månedlig rytme for, så måske er dette "spring" mere udtryk for, at de forældre, der har talt med deres børn om det, *når det var relevant og nødvendigt* (cirka en gang om måneden?), lykkedes bedst med at udruste børnene.

Spørgsmål 9B lyder: *I hvor høj grad har dine forældre udrustet dig til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen?* Svarene fordeler sig sådan:

I høj grad	47 %
I nogen grad	47 %
I mindre grad	5 %
Slet ikke	1 %

Disse svar afslører, at der er flere nuancer, idet det trods alt kun er 47 %, der svarer, i *høj* grad, og 47 %, der svarer i *nogen* grad, på, at de blev udrustet derhjemme, mens der var 78 %, der svarede ja på spørgsmål 9A.

Når disse resultater krydses med, om respondenterne har savnet rollemodeller, fremkommer følgende:

Har savnet rollemodeller, der levede med kristen identitet? (Sp.m. 17)	Ja	Nej
I hvor høj grad udrustede dine forældre dig? (Sp.m. 9B)		
I høj grad	12 %	88 %
I nogen grad	40 %	60 %
I mindre grad	60 %	40 %
Slet ikke	100 %	0 %

Altså: I jo *højere* grad respondenterne mener, at deres forældre har udrustet dem, desto mindre har de savnet rollemodeller. Og modsat: I jo *lavere* grad respondenterne mener, at deres forældre har udrustet dem, desto mere har de savnet rollemodeller.

Noget tyder altså på, at forældrene langt på vej kan udruste deres børn ved at være rollemodeller for dem, hvilket svarer godt til en generel pædagogisk erfaring, nemlig at levet liv (rollemodel-effekten) har stor betydning.

Noget lignende viser sig omkring spørgsmål 12, der lyder sådan: *I hvor høj grad vurderer du, at dine forældres forbillede udrustede dig til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen?* Svarene fordeler sig sådan:

I høj grad	29 %
I nogen grad	47 %
I mindre grad	14 %
Slet ikke	10 %

Forældrenes forbillede har altså enten i høj eller nogen grad betydet noget for 76 % af respondenterne.

Spørgsmål 9C lyder: *I hvor høj grad synes du, at dine forældre beskyttede dig imod omverdenen?* Svarene fordeler sig sådan:

I høj grad	17 %
I nogen grad	63 %
I mindre grad	19 %
Slet ikke	1 %

80 % af respondenterne synes altså, at forældrene har beskyttet dem imod omverdenen i høj eller nogen grad. Men om respondenterne vurderer dette positivt eller negativt, gives der ikke svar på. Svarene kan dog indikere, at mange af respondenternes forældre i højere grad har benyttet en "beskyttelsesstrategi" end en "udrustningsstrategi" i forhold til den omgivende pluralistiske og sekulære kultur. Hvis det er tilfældet, giver det et stærkt incitament for – med vores projekt *Børn i pluralisme* – at støtte og inspirere forældre m.fl. til i højere grad at anvende en udrustningsstrategi over for børn og unge.

Andre instansers betydning

Spørgsmål 13 lyder: *I hvor høj grad vurderer du, at børnekirke, junior- og teenklub samt kirkeligt ungdomsarbejde*

har udrustet dig til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen? Svarene fordeler sig sådan:

I høj grad	48 %
I nogen grad	35 %
I mindre grad	12 %
Slet ikke	5 %

Spørgsmål 14 lyder: *I hvor høj grad vurderer du, at KFS har udrustet dig til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen?* Svarene fordeler sig sådan:

I høj grad	50 %
I nogen grad	38 %
I mindre grad	11 %
Slet ikke	1 %

Svarene på spørgsmål 13 og 14 viser, at respondenterne vurderer, at såvel KFS som børnekirke, junior- og teenklub samt kirkeligt ungdomsarbejde har udrustet dem til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen. 88 % af respondenterne svarer, at KFS har gjort det i høj eller nogen grad, mens 83 % svarer, at børnekirke, junior- og teenklub samt kirkeligt ungdomsarbejde har gjort det i høj eller nogen grad. Det må siges – i forhold til undersøgelsens fokus – at være positivt.

En krydskørsel mellem spørgsmål 13 og 17 (rollemodeller) giver følgende resultat:

Har savnet rollemodeller, der levede med kristen identitet? (Sp.m. 17)	Ja	Nej
I hvor høj grad vurderer du, at børnekirke etc. har udrustet dig ...? (Sp.m. 13)		
I høj grad	22 %	78 %
I nogen grad	27 %	73 %
I mindre grad	55 %	45 %
Slet ikke	80 %	20 %

Altså: I jo højere grad respondenterne mener, at kirkens børnearbejde etc. har udrustet dem, desto mindre har de savnet rollemodeller. Og modsat: I jo lavere grad respon-

denterne mener, at kirkens børnearbejde etc. har udrustet dem, desto mere har de savnet rollemodeller.

Dette må formodes at hænge sådan sammen, at medarbejderne i kirkens børnearbejde etc. netop er nogle af de rollemodeller, respondenterne har haft brug for.

Spørgsmål 15 lyder: *Har andre/andet udrustet dig til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen?* Svarene fordeler sig sådan:

Bedsteforældre	9 %
Andre voksne, fx en lærer eller mentor	18 %
Kammerater	32 %
Bøger, artikler, prædikener	25 %
Det at have en tjeneste i eller ud fra en menighed eller kirke	15 %

Når det gælder andre/andet, som har udrustet respondenterne, kommer "kammerater" på førstepladsen (32 %), tæt fulgt af "bøger, artikler og prædikener" (25 %). Dernæst følger "andre voksne, fx lærer eller mentor" (18 %) og "det at have en tjeneste i eller ud fra en menighed eller kirke" (15 %). Næsten en tiendedel nævner i tillæg hertil "bedsteforældre".

At kammeraterne indtager førstepladsen her, er en vigtig information og motivation for, at forældre gør, hvad de kan for at motivere og hjælpe deres børn til at få kammerater, der støtter hinanden i udfordringen med at leve med kristen identitet i ungdomskulturen.

Største udfordringer

Spørgsmål 16 er delt op i en række underspørgsmål, som alle går på, hvad respondenterne har oplevet som de største udfordringer ved at leve med kristen identitet i ungdomskulturen.

Først gives der mulighed for at markere, at man *ikke* har oplevet det som en udfordring. 27 % svarer "ja" på dette spørgsmål, mens 73 % svarer "nej"; hvilket betyder, at næsten tre fjerdedele oplever det som en udfordring at leve med kristen identitet i ungdomskulturen.

Det mest overraskende er måske, at godt en fjerdedel altså *ikke* oplever det som en udfordring, hvilket jo *enten* kan skyldes, at de er så robuste og er blevet så godt udrustede, at det ikke volder dem besvær at leve med kristen identitet i ungdomskulturen, *eller* at de er så gode til at assimilere sig, at deres kristne identitet er meget svag. Man kan håbe på det første og frygte for det andet!

Når det kommer til, *hvad* der opleves som de største udfordringer, er fordelingen som følger:

- At min moral og livsførelse er meget anderledes end andres: 69 %
- At jeg ligesom kommer til at leve i to rum, et kristent og et sekulært: 54 %
- At skulle svare på kritiske spørgsmål til min tro: 54 %
- At lærere eller andre voksne udfordrer min tro: 53 %
- At bevare min kristne identitet: 39 %
- At være i respektfuld dialog med mine jævnaldrende: 39 %
- At det er for anstrengende og stressende: 20 %

Disse oplysninger er værdifulde for alle, der har med børn og unge at gøre i forhold til at udruste dem til at leve i et samfund præget af pluralisme og sekularisering. Det er åbenbart den meget anderledes livsførelse, fristelsen til at leve i to rum, de kritiske spørgsmål til troen samt udfordringerne fra lærere m.fl., som volder størst problemer. Det kunne altså tyde på, at forældre og andre voksne især skal lægge vægt på at være forbilleder og føre samtaler med børn og unge om:

- At turde være modkulturel, hvad angår moral og livsførelse, men også kunne argumentere for, at en så anderledes livsførelse og moral kan have gode grunde og faktisk er livsfremmende.

- At arbejde på at nedbryde "to-rums-livet", så man fremstår med integritet, hvad enten man færdes i kirkelige eller ikke-kirkelige miljøer. Hertil knytter sig også en samtale om, hvilken pris man selv betaler ved at være en "åndelig kamæleon".
- At give (apologetisk) hjælp til at svare på kritiske spørgsmål, men samtidig gøre det klart for børn og unge, at evnen til at svare på svære spørgsmål ikke i sig selv fjerner problemet med at leve med kristen identitet i ungdomskulturen, fordi de følelsesmæssige hindringer måske ofte er større end de intellektuelle, når det kommer til stykket.
- Disse tre udfordringer ser desuden ud til at være relevante i forhold til både kammerater og lærere etc.

Det har jeg savnet mest

Spørgsmål 17 er delt op i en række underspørgsmål, som alle går på, hvad respondenterne har savnet mest i forhold til at leve med kristen identitet i ungdomskulturen.

Først gives der mulighed for at markere, at man *ikke* har savnet noget. 39 % svarer "ja", mens 61 % svarer "nej"; hvilket betyder, at næsten fire ud af ti ikke føler et behov

for, at de selv, deres forældre eller andre skal gøre mere, end de i forvejen gør, for at udruste dem til at leve med kristen identitet i et sekulært eller pluralistisk miljø.

Dog giver seks ud af ti udtryk for, at de har savnet noget. *Hvad* de mere konkret har savnet fremgår af svarene på de øvrige spørgsmål:

• En medvandrere:	56 %
• Mere viden om og indsigt i den kristne tro:	52 %
• Mere viden om og indsigt i "verden omkring mig":	52 %
• Udrustning til bedre at kunne forsvare min tro (apologetik):	48 %
• Mere viden om og indsigt i mediernes og kommercialismens indflydelse:	39 %
• Rollemodeller, der lever med kristen identitet i en verdslig kultur:	31 %
• En stærkere kristen praksis med fx ritualer for hverdage og søndage:	27 %
• Større fortrolighed med kristen seksualitet og min egen seksualitet:	26 %

Disse oplysninger er også værdifulde for alle, der har med børn og unge at gøre i forhold til at udruste dem til at leve i et samfund præget af pluralisme og sekularisering. Det er åbenbart et markant ønske blandt de ca. 18-årige respondenter at få en medvandrere, hvilket er en meget konkret sag at arbejde med for forældre og andre, der omgås unge på den alder.

Desuden efterspørges *viden* – både om den kristne tro og om "verden omkring mig". Hertil knytter sig formodentlig også behovet for at blive bedre udrustet rent apologetisk. Også disse forhold er det oplagt og muligt at tage fat på og at prioritere i forhold til børn og unge. De kristne friskoler og efterskoler, kirkens ungdomsarbejde og KFS bør åbenbart intensivere i forhold til disse behov, da denne type udrustning måske ikke så naturligt ligger i hjemmet.

Men også de ting, som respondenterne savner, der har lavere prioritet – fx rollemodeller, ritualer og temaer om kristen seksualitet – er det muligt og nyttigt at opruste på.

En krydskørsel mellem spørgsmål 9B og 17 (kristen praksis med fx ritualer) giver følgende resultat:

Har savnet en stærkere kristen praksis med fx ritualer ...? (Sp.m. 17)	Ja	Nej
I hvor høj grad udrustede dine forældre dig? (Sp.m. 9B)		
I høj grad	10 %	90 %
I nogen grad	35 %	65 %
I mindre grad	40 %	60 %
Slet ikke	0 %	100 %

Altså: I jo *højere* grad respondenterne mener, at forældrene har udrustet dem, desto mindre har de savnet stærkere kristen praksis med fx ritualer. Og modsat: I jo *lavere* grad respondenterne mener, at forældrene har udrustet dem, i desto højere grad har de savnet stærkere kristen praksis med fx ritualer.

Dette må formodes at hænge sådan sammen, at forældrene i forholdsvis høj grad har været agenter for den praksis fx i form af ritualer, som respondenterne har haft brug for.

Konklusion

Det første spørgsmål, som er naturligt at rejse ud fra denne lille undersøgelse er, om disse 118 – rimeligt stærkt funderede – unge kristne oplever det behov, som projektet *Børn i pluralisme* prøver at imødekomme.

27 % af respondenterne svarer, at de ikke har oplevet det som en udfordring at møde ungdomskulturen med kristen identitet, mens 73 % har oplevet det som en udfordring. Der er altså klar overvægt til dem, der oplever det som en udfordring, men det er også tankevækkende, at godt en fjerdedel ikke oplever det. Det kan enten skyldes, at de i for høj grad har assimileret sig med en pluralistisk og sekulær ungdomskultur, men det kan også skyldes, at de er blevet så godt udrustede, at udfordringen ikke virker stor.

Hvis vi forudsætter, at der blandt de 27 % også er nogle, som – så at sige – *burde* have følt sig udfordret, er det altså mere end tre fjerdedel, der legitimerer projektets anliggende.

39 % af respondenterne har ikke savnet noget på

udrustningsfronten. Også her kan det *enten* skyldes, at de i for høj grad har assimileret sig med en pluralistisk og sekulær ungdomskultur, *eller*, at de er blevet så godt udrustede, at de ikke har brug for yderligere udrustning. I alle tilfælde ønsker mindst tre ud af fem mere udrustning – og de giver konkrete forslag til, hvad det er, de savner – hvilket er tilstrækkeligt til at begrunde projektet *Børn i pluralisme*.

De data (fx krydskørsel af spørgsmål 9A og 11, samt krydskørsel af 9B og 11), som viser, at forældrenes forbillede og ord har haft stor betydning, bekræfter også projektets intention om at hjælpe forældre til at tage denne opgave seriøst.

Der er ganske vist tale om en *lille* undersøgelse, og der er tale om en meget *homogen* gruppe af respondenter. Det vil vi gerne pointere. Vi ønsker at mane til besindighed om undersøgelsens begrænsede generaliseringsmuligheder.

På den anden side siger undersøgelsen trods alt noget

om 118 unge, som er vokset op i "stærkt kristne" miljøer, både i hjemmet, skolen (især efterskolen) og kirken. Når disse respondenter giver udtryk for, at udfordringen med at leve med kristen identitet er markant, må vi skønne, at udfordringen er endnu større for andre grupper af unge kristne, som er vokset op i mindre markante miljøer; skønt det måske netop i disse miljøer ikke opfattes som nær så udfordrende, da idealet for kristen profil her formentlig ligger tættere på mainstreamkulturen.

Selv om undersøgelsen peger på såvel et behov som nogle konkrete måder at imødekomme dette behov på, viser den også en vis optimisme blandt respondenter. Det ser vi *både* i det forhold, at slet ikke alle oplever udfordringen stor *og* i det forhold, at de, der oplever udfordringen markant, også har ideer til, hvordan udfordringen bedre kan imødekommes. Det finder vi glædeligt.

De højest prioriterede ønsker fra respondenterne er som følger:

- En medvandrere (56 %)
- Mere viden om og indsigt i den kristne tro (52 %)
- Mere viden om og indsigt i "verden omkring mig" (52 %)
- Udrustning til bedre at kunne forsvare min tro (apologetik) (48 %)

Dette behov er givetvis specifikt for unge på ca. 18 år, og ikke for fx betweenagere på 12-14 år. Men altså for de cirka 18-årige gives der her en konkret udfordring til kristne ungdomsorganisationer som fx BUO, LMBU, IMU samt kristne efterskoler og højskoler – om at:

- facilitere medvandrere-ordninger, så der bliver skabt kontakt mellem de unge, der har behovet, og de voksne, modne kristne, som forhåbentlig ser en opgave i at blive medvandrere for unge. – En medvandrere, der bl.a. kan lægge øre til de problemstillinger, som spørgsmål 16 afslører:

- At min moral og livsførelse er meget anderledes end andres (69 %)
- At jeg ligesom kommer til at leve i to rum, et kristent og et sekulært (54 %)
- At skulle svare på kritiske spørgsmål til min tro (54 %)
- At lærere eller andre voksne udfordrer min tro (53 %)
- intensivere undervisning – med brug af metoder, som 18-årige finder relevante – om såvel den kristne tro som verden omkring mig (the Word and the World), hvilket bl.a. skal medvirke til at udruste de unge til den ærlige samtale og debat med andre mennesker.

Konsulent på spørgeskema og beregning af data: Thomas Willer, CUR

Denne artikel er en ud af syv, som er skrevet for projektet *Børn i pluralisme*. De øvrige seks er:

- Andreas Østerlund Nielsen: *Vores børn lever i en pluralistisk verden – hvori består udfordringen?*
- Marianne Holst Nielsen: *Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?*
- Niels Jørn Fogh: *Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie*
- Merete Holm Dalsgaard: *Forankring og dialog*
- Kurt Christensen: *Apologetik i børnehøjde*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"*

Alle syv artikler findes på www.kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme

Øvrige materialer og arrangementer

fra projekt *Børn i pluralisme*

Ud over disse syv artikler er følgende ressourcer gjort tilgængelige gennem *Børn i pluralisme*:

Studiemateriale

Vi har udarbejdet et studiehæfte, som er let at bruge i en mindre gruppe eller som et kursusmateriale. Der er oplæg til syv aftner. Hæftet er en hjælp til at få talt sammen med andre forældre om den hverdag, som børnene er en del. Det giver også opmuntring og inspiration til, hvordan vi bedst kan udruste vores børn med en sund og robust kristen identitet.

Se yderligere omtale kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme

Inspirations- og værkstedsdag den 23. maj 2018

På denne inspirations- og værkstedsdag, der afvikles i Børkop, får du mulighed for at blive introduceret til projektet, og ikke mindst bliver du selv involveret i at se udfordringer og muligheder i vores samtid, at *lytte* til Gud for at forstå og mærke mere af, hvad Gud vil, og endelig at bidrage med idéer til, hvordan vi som kristne fællesskaber kan *gå* videre med at hjælpe forældre til at hjælpe deres børn.

Se programmet kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme

Foredragskatalog

Du/I er velkommen til at tage kontakt med en af os fra projektgruppen, hvis I kunne tænke jer et foredrag eller oplæg til samtale i jeres lokale kristne fællesskab.

■ Forankring og dialog – hvordan give børn et sundt ståsted at møde verden fra?

Tænk, hvis vores børn inderst inde kendte Guds uforbeholdne, fuldkomne kærlighed og dermed var tilfredse med at være uperfekte Guds børn og ikke lod sig påvirke af verdens forventninger!

Konkrete hverdagsredskaber til forældre.

Ved *Merete Holm Dalsgaard*, konsulent Børne- og UngdomsOase

e-mail: merete@buo.dk, telefon: 50 51 65 95.

■ **Hvad og hvordan svare på mine børns spørgsmål om Gud?**

Når børn spørger, hvordan vi kan vide, at Gud findes – og meget andet ...

Syv relevante råd, når vi taler med børn.

Beskyttelsesstrategi eller udrustningsstrategi.

Ved *Carsten Hjorth Pedersen*, daglig leder Kristent Pædagogisk Institut

e-mail chp@kpi.dk, telefon: 28 40 53 14

■ **Hvordan tale med mine børn om Gud?**

Børn husker følelser frem for fakta.

God konfrontering og nødvendig tilbagetrækning.

At lytte til børn og at bede med dem.

Ved *Carsten Hjorth Pedersen*, daglig leder Kristent Pædagogisk Institut

e-mail chp@kpi.dk, telefon: 28 40 53 14

■ **Pluralismens tid: Tidens trend og udfordringer for forældre og børn**

Vi lever i nådens tid – og i pluralismens tid. Det giver udfordringer for både børn og forældre at navigere i. Hvor er faldgruberne og mulighederne, og hvordan hjælper vi vores børn med at navigere?

Ved *Steen Møller Laursen*, landsleder Danmarks Folkekirkelige Søndagsskoler

e-mail: steen@soendagsskoler.dk, telefon: 30 72 38 43

■ **Kristen identitet bidrager i det sekulært-pluralistiske samfund. Med børn som case**

Dette foredrag vil, med børnene som eksempel, pege på alt det livsbekræftende, som Gud lader mennesker med en tydelig kristen identitet betyde for det samfund og den verden, de indgår i.

Det danske samfund er fortsat stærkt præget af den kristne kulturarv. Vi er dog hastigt på vej mod kulturel og religiøs mangfoldighed. Samtidig ser mange helst, at troen holdes i det private rum.

Som mennesker med en bevidst kristen identitet, der gerne vil lade os lede af Gud og af Bibelen, kan det opleves som en udfordring. Hvordan agerer og lever vi bedst under disse omstændigheder, ikke mindst når det gælder vores børn? Hvordan undgår vi enten at give op og tilpasse os, eller at blive mavesure kritikere, der holder os for os selv

Ved *Andreas Østerlund Nielsen*, teologisk konsulent Helsyn

e-mail: andreas@helsyn.dk, telefon: 30 29 56 14

Børn i pluralisme

Projektet *Børn i pluralisme* handler om, hvordan kristne fællesskaber kan hjælpe forældre til at støtte og inspirere deres børn (0-18 år) til at leve i et sekulært-pluralistisk samfund i dynamikken mellem forankring og dialog. Vi tror, det adresserer en vigtig og påtrængende problemstilling for mange kristne forældre.

Vores mål er at give forældre tro på og lyst til at gøre hjemmet og familien til en ramme om dannelse af en sund, kristen identitet hos barnet, hvormed barnet frimodigt kan deltage og bidrage i den pluralistiske og sekulære hverdag, som det indgår i.

Hæftets syv artikler er et af de konkrete resultater af denne satsning. Med disse artikler vil vi give forældre og andre opdragere hjælp og inspiration. Derfor er der artikler af både principiel og praktisk karakter. Artiklerne er også af forskellig sværhedsgrad, så der er lidt for enhver smag!

Alle artikler er forsynet med refleksionsspørgsmål, så man alene eller sammen med andre kan få tænkt over og talt om disse vigtige sager.

Den første artikel - *Vores børn lever i en pluralistisk verden - hvori består udfordringen?* – giver en grundlæggende indføring i problemstillingen samt nogle bud på, hvad det bør gøre ved os.

Den anden artikel - *Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?* – går dybere ind i, hvordan børn formes af de fællesskaber, fx familien og menigheden, som de er en del af.

Den tredje artikel - *Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie* – sætter fokus på, hvordan menighed og familie kan spille sammen for at udruste børn til livet i et pluralistisk/sekulært samfund.

Den fjerde artikel - *Forankring og dialog* – behandler den basale udfordring, at børn både skal udrustes til forankring i den kristne tro og til dialog med andre mennesker.

Den femte artikel - *Apologetik i børnehøjde* – drejer sig om forsvaret for den kristne tro i forhold til børn. Og hvilke vilkår en sådan apologetik (trosfor-svar) er underlagt.

Den sjette artikel - *Hvad og hvordan svare på børns spørgsmål til den kristne tro?* – følger op på den femte, idet den tager nogle konkrete spørgsmål op og ser på, hvordan og hvad vi kan svare på dem.

Den syvende artikel – *Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"* – konkluderer på nogle interessante data fra en spørgeskemaundersøgelse blandt 118 18-årige fra kirkelige hjem.

